

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA MUZIKOLOGIE

Bakalárska práca

**Hudobné vydavateľstvo Opus:
História a vplyv komunizmu na vydavateľskú činnosť
v rokoch 1971-1991**

Opus record company:

History and communist influence on publishing policy in 1971-1991

Autor: Nikoleta Bartošová

Vedúci práce: Mgr. Jan Blüml, Ph.D.

Olomouc 2016

Prehlasujem, že som bakalársku diplomovú prácu *Hudobné vydavateľstvo Opus: História a vplyv komunizmu na vydavateľskú činnosť v rokoch 1971-1991* vypracovala samostatne, výhradne s použitím uvedených prameňov a literatúry.

V Olomouci 22. augusta 2016

.....

Rada by som sa na tomto mieste poďakovala Mgr. Janu Blümlovi, Ph. D. za vedenie mojej bakalárskej práce, za odborné rady, cenné pripomienky a inšpiráciu. Ďalej ďakujem Marcele Laiferovej, Štefanovi Dankovi a Františkovi Turákovi za poskytnutie osobného rozhovoru a ich pomoc pri realizácii tejto práce.

Obsah

5	Úvod
7	Stav bádania
	1. Časť historická
13	1.1. Základné úlohy a organizačná zložka vydavateľstva Opus
18	1.2. Historický vývoj činnosti vydavateľstva v rokoch 1971-1991
28	1.3. Prehľad o vydavateľskej činnosti umeleckého úseku
	2. Časť teoretická
41	2.1. Vplyv komunistického režimu na činnosť vydavateľstva Opus
54	Záver
56	Súpis prameňov a literatúry
59	Resumé
60	Summary
61	Zusammenfassung
62	Súpis príloh
68	Anotácia

Úvod

V minulom storočí predstavoval gramofónový priemysel významný zdroj šírenia hudobnej kultúry v bývalom Československu. Nahrávacie spoločnosti prinášali na trh domácu a svetovú hudobnú produkciu a zároveň rozširovali povedomie o národnej hudbe v zahraničí. Umelcom dávali možnosť prezentovať svoje skladateľské a interpretačné schopnosti. Samotný vývoj československého nahrávacieho priemyslu však doteraz ostáva málo prebádanou oblasťou. Dôkazom je aj fakt, že o jeho slovenskej vetve doposiaľ nebol napísaný samostatný spis. Predmetom predkladanej práce je slovenské hudobné vydavateľstvo Opus, ktoré sa sformovalo v roku 1971 a počas svojej činnosti zanechalo významnú stopu v hudobnej kultúre Slovenska.

Cieľom bakalárskej práce je skrz činnosť a vydavateľskú prax Opusu poukázať na jeho význam pre národnú hudobnú históriu. Zároveň je zámerom aj špecificky upozorniť na vplyv komunizmu na jeho činnosť. Vymedzenie skúmaného obdobia od roku 1971-1991 je dané začiatkom prevádzky vydavateľstva až po jeho zaradenie do privatizačného procesu.

Predkladaná práca je zložená z dvoch organických celkov. Prvý zobrazuje historický kontext v rámci činnosti a vydavateľskej politiky Opusu. Úvodná časť sa venuje vzniku vydavateľstva, jeho základnému organizačnému členeniu a všeobecnému poslaniu. Nasledujúca je historickým prehľadom o 20-ročnej činnosti vydavateľstva. Vzhľadom na obširnosť témy, nakoľko gramofónový priemysel sám o sebe bol závislý na ekonomických, technických, prevádzkových, organizačných a trhových ukazovateľoch, sa táto časť zameriava iba na najdôležitejšie faktory jeho vývoja. Má slúžiť ako základný prehľad o činnosti vydavateľstva a zároveň ponúknuť nové myšlienky na potenciálny muzikologický výskum v tejto sfére. Tretia časť je prierezom a analýzou vydavateľskej politiky Opusu. Keďže tejto téme doposiaľ nebola venovaná žiadna akademická pozornosť, danú problematiku zachytáva z obecno-informačného uhla, pričom kladie dôraz na zastúpenie národných umelcov. Hlavným zdrojom celého historického celku sú dokumenty fondu Opus dostupné v Slovenskom národnom archíve. Ďalej sú to najmä dobové muzikologické časopisy a zvlášť i neperiodické vydanie informačného katalógu *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Problematika ohľadne obsahovej stránky týchto zdrojov je objasnená v jednotlivých častiach.

Druhý celok predstavuje časť teoretickú, ktorá voľne nadväzuje na časť historickú. Jej úlohou je špecificky sa skúmať vplyvy komunizmu na činnosť hudobného vydavateľstva Opus. Dôvodom zaradenia teoretickej state do celkového obsahu bakalárskej práce je poukázať na vážnosť tohto vplyvu pri uvažovaní o gramofónovom priemysle bývalého Československa ako aj pri výskume predovšetkým populárnej hudby z tohto obdobia. Snahou takisto bolo vytvoriť nové podnety pre muzikologické bádanie v danej oblasti. Východiskom sa pre túto časť opäť stali archívne dokumenty, ktoré však z hľadiska ideologického dozoru komunistického režimu bolo nutné konfrontovať s hudobnovednými slovníkmi, odbornou muzikologickou a dejepisnou literatúrou rovnako ako so spomienkami pamätníkov a knihami monografického charakteru účastníkov zapojených do diania skúmaného problému. Kľúčovou sa pre túto tému stal príspevok J. Blümla s názvom *Státní kulturní politika a česká populární hudba v období tzv. normalizace (k činnosti státních uměleckých agentur v letech 1969-1989)*, ktorá pomohla uchopiť podstatu princípu centralistického riadenia hudobných inštitúcií bývalého Československa. Aj keď sa táto bakalárska práca primárne opiera o archívny materiál fondu Opus, nevyužíva všetky jeho dáta. Aplikované boli len relevantné informácie dôležité k uchopeniu danej problematiky.

Vychádzajúc z faktu, že Opus vznikol na slovenskom území kvôli zvýšeniu podpory šírenia predovšetkým národnej hudobno-umeleckej činnosti je v celej práci používané spojenie „slovenské hudobné vydavateľstvo Opus“.

Neoddeliteľnou súčasťou práce je i CD príloha s chronologicky uloženými súbormi so zoznamom kompletných hudobných nosičov, hudobnín a kníh o hudbe, ktoré Opus vydal počas sledovaného obdobia. Zdrojom je opäť archív a nakoľko sú zachované vo veľmi dobrom stave, sú to dokumenty pôvodné prevedené do elektronickej podoby. Obrázková príloha zase slúži k celkovej ilustrácii činnosti a produkcie vydavateľstva.

Z hľadiska základnej metodológie je v predkladanej práci použitý predovšetkým historiografický prístup. Druhý celok je založený na interpretácií a kontextualizácií javov.

Citačný aparát je tvorený na základe normy ČSN ISO 690. Priame citácie zahraničnej literatúry sú citované v slovenskom jazyku na základe zachovania kontinuity a prehľadnosti textu.

Stav bádania

Na tému o hudobnom vydavateľstve Opus doposiaľ neexistuje žiadna súhrnná stať. Väčšina literatúry, ktorá sa tejto problematike dotýka, je len krátkeho informačného charakteru. Dokonca ani žiaden slovník alebo encyklopédia nezahŕňajú vo svojom obsahu samostatné heslo Opus v zmysle podniku gramofónového priemyslu. V nasledujúcom texte zoraďujem použité zdroje systematicky podľa ich dôležitosti a dôveryhodnosti vzhľadom k danej téme.

Pramenná základňa

Fundamentálnu časť výskumu tvoria **archívne pramene**. V Slovenskom národnom archíve v Bratislave sa nachádza celkovo 29 kartónov materiálov dostupného fondu Opus. Zber archíválií sa však sústredil iba na údaje, ktoré poskytli komplexné informácie o organizačnej zložke, činnosti a edičných plánoch vydavateľstva, potrebné k zámeru predkladaného textu. Kvalitatívne i kvantitatívne predstavoval tento zdroj pre účely bakalárskej práce najrozsiahlejšiu položku. Jedine skrz tento materiál bolo možné hlbšie preniknúť do diania vnútropodnikového prostredia vydavateľstva a zároveň uchopiť podstatu jeho edičnej politiky.¹

Rozhovory s pamätníkmi predstavujú nesmierne cenné pramene, ktoré podstatne prispeli k náplni tejto práce. Ich retrospektívne pohľady na fungovanie hudobného priemyslu v období komunizmu a s tým spojenú činnosť hudobného vydavateľstva, napomohli jednak hlbšie preniknúť do podstaty doby a jednak poskytli informácie, ktoré neboli obsiahnuté ani v archívnych dokumentoch alebo literatúre. Osobný rozhovor poskytol Š. Danko, bývalý zodpovedný redaktor (v dnešnom význame dramaturg) pre úsek populárnej hudby v Opuse.² Práve on ako priamy účastník diania vo vydavateľstve a tvorca edičných plánov pre jednu oblasť najväčšmi objasnil systém tohto gramofónového podniku a vysvetlil skutočnosti ohľadne vplyvu komunistického režimu na vydavateľskú prax. Ďalšia osobou bola, ktorá hodnotnými pripomienkami prispela najmä do oblasti nahrávania albumov v Opuse a do problematiky cenzúry v slovenskej populárnej hudbe bola jej interpretka M. Laiferová.³ Posledným bol slovenský

¹ Slovenský národný archív, fond Opus.

² Rozhovor so Š. Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opuse, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

³ Rozhovor s M. Laiferovou, interpretka slovenskej populárnej hudby, 24. 6. 2016, archív N. Bartošovej.

muzikológ a skladateľ F. Turák, ktorý navyše ponúkol i nezávislý pohľad na celú problematiku z perspektívy muzikológa.⁴

Okrem archívnych materiálov majú na tejto práci výrazný podiel aj **publikované pramene**. Hudobné centrum so sídlom v Bratislave disponovalo informačnými bulletinmi a hudobnými katalógmi z edičnej činnosti Opusu, predovšetkým v anglickom jazyku, určené pre zahraničných odberateľov. Nakoľko väčšina týchto zdrojov neobsahovala časové vymedzenie vydania jednotlivých nosičov a publikácií, vyžiadali si neustálu komparáciu s archívnymi dokumentmi a do práce prispeli len ako rozšírenie hlavného zdroja informačného poľa. Najviac informácií však bolo využitých z katalógu *Populárna hudba: katalóg gramofónových nahrávok (LP platne)*.⁵ Naproti tomu neperiodické vydanie publikácie k 15. výročiu vzniku vydavateľstva okrem prehľadu najdôležitejších údajov o činnosti Opusu, ponúklo aj grafickú sumarizáciu výrobnéj a produkčnej aktivity za toto obdobie.⁶ Ani jeden vyššie menovaný materiál nie je uložený v archíve, ich dostupnosť je v súčasnosti obmedzená len na Hudobné centrum. V období dokončovacích prác na bakalárskej práci táto inštitúcia oznámila, že v materiály k téme Opus budú rozšírené o dokumenty súkromnej osoby. Avšak následkom nesprávne načasovaného sprístupnenia týchto informácií nebolo možné sa k nim dostať a zohľadniť ich v predkladanom spise.

Mimo to Hudobné centrum poskytlo rešerš článkov z dobovej hudobnej i nehudobnej tlače. Počas výskumu však bolo zistené, že zoznam nie je kompletný. Predovšetkým chýbali články a recenzie z časopisu *Hudobný život, Rytmus a Populár*.⁷ Najmä *Hudobný život* z hľadiska obsahu ponúkol pravidelné odborné recenzie vyjadrujúce sa k produkcii Opusu a zároveň i rôzne články oboznamujúce verejnosť o momentálnom dianí vo vydavateľstve. Na danú problematiku ohľadne vydavateľstva Opus bolo nutné nazeráť z perspektívy vtedajšej doby, preto do výskumu boli zaradené hudobné periodiká z celej oblasti bývalého Československa. Okrem vyššie spomínaných to menovite v chronologickom poradí na základe kvality a frekvencie ponúkaných informácií boli aj české periodiká *G: noviny ze světa hudby a zvuku*,

⁴ Rozhovor s F. Turákom, muzikológ a skladateľ, 18. 6. 2016, archív N. Bartošovej.

⁵ DŽAVÍKOVÁ, Tamara, JADERKOVÁ, Barbora. *Populárna hudba: katalóg gramofónových nahrávok (LP platne)*. Bratislava: OPUS, 1984, 162 s.

⁶ FELLEGI, Pavol, (eds.). *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., 32 s.

⁷ *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1971-1991.

Rytmus. Bratislava: Obzor, 1971-1991.

Populár. Bratislava: Obzor, 1971-1991.

Hudební rozhledy, *Opus musicum* a *Melodie*.⁸ K potrebám tejto práce však z českých periodík poslúžili len prvé 2 menované. Vo všetkej tlači sa pozornosť sa upriamila na udané časové rozmedzie 1971-1991. V prípade *Hudobného života* smerovala i nad rámec tohto obdobia kvôli lepšiemu uchopeniu celkovej problematiky ohľadne Opusu.

Literatúra memoárového charakteru k realizácií tejto práce tiež prispela podstatným podielom. Množstvo použitých poznatkov vychádza z titulu *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*, ktorej autorom je už spomínaný Š. Danko.⁹ Zároveň bol práve tento memoár hlavným inšpiračným zdrojom k výberu témy predkladanej bakalárskej práce. Nachádza sa v ňom niekoľko kratších kapitol, ktoré osvetľujú situáciu ohľadne činnosti i pozadia predmetného vydavateľstva. Navyše poskytol niekoľko zaujímavých zistení, ktoré pramenná ani iná literatúra neposkytla. Zuzitkované informácie poskytnuté z tohto zdroja však neustále boli konfrontované s údajmi z archívnych dokumentov, tak ako tomu bolo v prípade všetkej využitej literatúry tohto typu. Obdobné poznatky o Opuse aké dodala táto kniha priniesol aj druhý titul *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia* od rovnomerného autora.¹⁰ Boli však doplnené o niektoré ďalšie podstatné informácie použité v tejto práci. Obe práce sú svojím charakterom bohatý zdroj nielen o vydavateľstve Opus a celkovej dobe jeho existencie, ale i o slovenskej populárnej hudbe a jej zákulisí.

Prvý riaditeľ Opusu I. Stanislav je autorom knihy *Showbusiness má rande v Cannes*, v ktorej primárne opisuje autentické zážitky a proces vytvárania spolupráce Opusu so zahraničnými gramofónovými podnikmi a umelcami, ktoré vytváral na medzinárodných festivaloch, veľtrhoch a výstavách ako zástupca Opusu.¹¹ Vzhľadom na jej povahu však v tejto práci boli informácie z tejto knihy použité len minimálne.

Poslednou použitou literatúrou memoárového charakteru je autobiografické dielo *Sideman* slovenského inštrumentalistu a skladateľa populárnej hudby F. Freša.¹² Vydavateľstvu Opus sa tu venuje len veľmi okrajovo. Avšak, ako člen viacerých

⁸ *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1971-1991.

Hudební rozhledy. Praha: Panorama, 1971-1991.

Opus musicum. Brno: Moravské muzeum Brno, 1971-1991.

Melodie. Praha: Orbis, 1971-1991.

⁹ DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*.

Bratislava: Ideál, 2011, 162 s.

¹⁰ DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava.

Hajko&Hajková, 2006, 295 s.

¹¹ STANISLAV, Ivan. *Showbusiness má rande v Cannes*. Bratislava: LITERA, 1992, 228 s.

¹² FREŠO, Fedor. *Sideman*. 1. vyd. Bratislava: Marenčin PT, 2011, 397 s.

hudobných formácií tam spolu s nimi nahral niekoľko albumov. Dokonca po dobu 5 rokov pôsobil aj na poste hudobného režiséra pre samotné vydavateľstvo. F. Frešo teda podáva pohľad na činnosť Opusu z dvojakého uhla – vonkajšieho, t.j. z hľadiska hudobníka, ktorý preň nahrával a vnútorného ako jeho zamestnanec.

Literatúra

Po prameňoch sa táto bakalárska práca opiera hlavne o literárne zdroje. *Odborná literatúra* sa stala zásadnou najmä pre druhú kapitolu. Aj keď v **slovníkoch a encyklopédiách** (ani v zahraničných) nemá vydavateľstvo Opus samostatné heslo, určité údaje z tohto zdroja použité boli. Heslo *gramofonový průmysl* zo *Slovníku české hudební kultury* pomohlo k všeobecnému sprehľadneniu poznatkov o gramofónovom priemysle v Československu a ako jediné zahŕňa aspoň krátku informáciu o vzniku Opusu.¹³ *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby* poskytla materiál o situácii v populárnej hudbe v 70. a 80. rokoch a biografické informácie o riaditeľovi vydavateľstva.¹⁴ *Československý hudební slovník osob a institucí* bol v práci využitý len minimálne. Každopádne, poslužil faktografickými údajmi súvisiacimi so vznikom Opusu.¹⁵

Hudobno-teoretické spisy tvorili základ hlavne pre druhú časť tejto práce. Publikácia L. Dorůžku *Populárna hudba – priemysel, obchod, umenie* poskytla cenné údaje o stave hudobného priemyslu svetového i domáceho.¹⁶ Ďalšou odbornou publikáciou, ktorá pre potreby práce poskytla obecno-informačné poznatky o gramofónovom priemysle, partikulárne o zvukových nosičoch a ich nahrávaní, bola publikácia *ABC diskofila* J. Macka.¹⁷ Aj keď sa v práci J. Kotka *Dějiny české populární hudby a zpěvu 19. a 20. století (1918-1968)* nachádza len krátka zmienka o vzniku Opusu, mimo to sa zaoberá aj politickými vplyvmi na populárnu hudbu.¹⁸ Niektoré myšlienkové princípy tejto povahy boli použité v predkladanej práci. V spise P. Houdu

¹³ MATZNER, Antonín. Heslo *gramofonový průmysl*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, eds. *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, 1035 s.

¹⁴ MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.). *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věcná*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1983, 415 s.

MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.). *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 2]. Část jmenná, Světová scéna: L-Ž*. Praha: Supraphon, 1986, 537 s.

¹⁵ ČERNUŠÁK, Gracian, ŠTĚDRŮŇ, Bohumír, NOVÁČEK, Zdenko, (eds.). *Československý hudební slovník osob a institucí*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 1080 s.

¹⁶ DORŮŽKA, Lubomír. *Populárna hudba - priemysel, obchod, umenie*. 1. vyd. Bratislava: Opus, 1978, 258 s.

¹⁷ MACEK, Jiří. *ABC diskofila*. Praha: Supraphon, 1976, 174 s.

¹⁸ KOTEK, Josef. *Dějiny české populární hudby a zpěvu. (1918-1968)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1998, 373 s.

Intelektuální protest, nebo masová zábava? Folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace sa nachádza kapitola „Normalizace” v *hudební sféře*, kde sa autor vyjadruje predovšetkým k politickým vplyvom vrátane cenzúry v období bývalého Československa.¹⁹ Aj napriek tomu, že o vydavateľstve Opus sa nezmieňuje vôbec, jej obsah značne poslužil pre teoretickú časť tejto práce. Podobne tomu bolo i v prípade knihy *Československo v proměnách komunistického režimu*, ktorá síce predstavuje **historiografickú literatúru**, ale v rámci kontextu doby 70. a 80. rokov minulého storočia podala dôležité údaje o princípoch komunistického riadenia v kultúre.²⁰

Z hľadiska **odborných štúdií** nebola v rámci výskumu nájdená žiadna, ktorá by sa na tému Opus aspoň čiastočne vyjadrovala. Avšak, ako už bolo avizované, myšlienkovú platformu pre teoretickú časť tejto bakalárskej práce vytvoril **príspevok v zborníku** *Proměny hudby v měnícím se světě* od J. Blümla s názvom *Státní kulturní politika a česká populární hudba v období tzv. normalizace (k činnosti státních uměleckých agentur v letech 1969-1989)*, v ktorom sa vyjadruje k problematike vplyvu centralistického riadenia kultúry skrz štátne hudobné inštitúcie.²¹

Kvalifikačné práce príbuzné predmetu tejto bakalárskej práce existujú dve. Prvá nesie názov *Hudobné vydavatelství na Slovensku*.²² Jej autorkou je E. Palčáková a vydaná bola v roku 1993 na Katedre hudobnej vedy na Univerzite Komenského v Bratislave, kde je zároveň dostupná k prezenčnému štúdiu v knižnici katedry. Synteticky sa zaoberá len vydávaním hudobnín a hudobnej literatúry na Slovensku. Obsahuje však aj kompletný súpis vydaných hudobnín a kníh o hudbe z produkcie Opusu. Táto práca tiež odkázala na niekoľko článkov z dobových periodík a načrtla problematiku edičnej činnosti Opusu v oblasti vydávaní publikácií.

Druhá v poradí je magisterská práca D. Matouška *Gramofónový průmysl v komunistickém Československu se zaměřením na dobu tzv. normalizace* vydaná na Masarykovej univerzite v Brne.²³ Primárne sa Matoušek zaoberá vývojom a stavom

¹⁹ HOUDA, Přemysl. *Intelektuální protest, nebo masová zábava?: folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, 239 s.

²⁰ RATAJ, Jan, HOUDA, Přemysl. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2010, 455 s.

²¹ BLÜML, Jan. *Státní kulturní politika a česká populární hudba v období tzv. normalizace (k činnosti státních uměleckých agentur v letech 1969 – 1989)*. In: *Proměny hudby v měnícím se světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 43-56.

²² PALČÁKOVÁ, Elena. *Hudobné vydavatelství na Slovensku*. Bratislava, 1993. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Vedúci práce Prom. hist. Zuzana Marczellová, 90 s.

²³ MATOUŠEK, Daniel. *Gramofónový průmysl v komunistickém Československu se zaměřením na dobu tzv. normalizace*. Brno, 2013. Magisterská práca. Filozofická fakulta Masarykovej univerzity. Vedúci práce Mgr. Viktor Pantůček, 55 s.

gramofónového priemyslu v Čechách, periférne sleduje i edičnú politiku Opusu. Autor mu venuje len jednostranovú podkapitolu, zvyšok informácií je integrovaný v texte. Odzrkadľuje globálny obraz činnosti vydavateľstva počas jeho dvadsaťročnej existencie. Obsahovo nekorešponduje s fundamentálnym cieľom tejto práce.

Ostatné zdroje

Najmenší podiel informácií využitých v tejto práci tvoria **internetové zdroje**. Väčšina z nich je použitá ako doplnkové údaje k literárno-pramenným zdrojom, preto na tomto mieste budú uvedené len tie, ktoré sa o Opuse ako hudobnom vydavateľstve vyjadrujú. Najprínosnejším sa stal článok *Spomienky na Opus* z online verzie denníka *SME*, kde jeho dvaja autori opisujú primárne stav nahrávacích štúdií Opusu a tiež situáciu ohľadne jeho privatizácie.²⁴ Server *Books.google.sk* poskytol cenné zmienky o vydavateľstve Opus publikované v americkom časopise *Billboard*.²⁵ Online hudobná databáza *Discogs.com* disponuje množstvom údajov z produkcie hudobných nosičov Opusu.²⁶ Obsahuje vydané platne a kompaktné disky aj s obalmi a informačnými údajmi. Nie je však kompletná. Niekoľko informácií poskytol aj záznam z rádiového vysielania, kde rodinný príslušník riaditeľa I. Stanislava spomínali na jeho osobu a prácu v Opuse.²⁷ K overeniu údajom o súčasnom pôsobení podniku pomohli jeho oficiálne stránky.²⁸

²⁴ JASLOVSKÝ, Marián, REHÁK, Oliver. Spomienky na Opus. In: *Sme.sk* [online]. Petit Press, a. s. 7. 10. 2006. Dostupné na www: <<http://www.sme.sk/c/2931850/spomienky-na-opus.html>>.

²⁵ *Books.google.sk* Dostupné na www: <<http://www.books.google.sk>>.

²⁶ *Discogs.com* Dostupné na www: <<http://www.discogs.com>>.

²⁷ Ivan Stanislav – spomienky. *Youtube.com* [online]. Dostupné na www: <https://www.youtube.com/watch?v=_BZw5llQXkI>.

²⁸ *Opus.sk* Dostupné na www: <<http://www.opus.sk>>.

Forza.sk Dostupné na www: <<http://www.forza.sk>>.

1. Časť historická

1.1. Základné úlohy a organizačná zložka vydavateľstva Opus

V 60. rokoch minulého storočia fungovala v rámci Československej socialistickej republiky v Bratislave pobočka českého hudobného vydavateľstva Supraphon, ktorej úlohou bolo vydávanie diel predovšetkým slovenských autorov.²⁹ Avšak jej činnosť koncom spomínaného desaťročia nekorešpondovala s rozvojom slovenskej hudobnej kultúry. Podľa tvrdenia I. Stanislava táto bratislavská pobočka iba minimálne zaznamenávala širokú umeleckú aktivitu slovenských skladateľov a interpretov, čím sa stala terčom mnohých oprávnených kritík politických a štátnych orgánov i tlače.³⁰ O edičných problémoch, ktoré ju sprevádzali takisto otvorene informoval aj časopis Slovenská hudba z druhej polovice 60. rokov.³¹ V dôsledku týchto problémov a paralelne i vďaka zákonu o československej federácii z roku 1968, ktorý mimo iné, umožnil i samostatnejší rozvoj slovenskej kultúry, sa od Supraphonu delimitovala jeho bratislavská pobočka.³² 1. 1. 1971 tak vzniklo slovenské hudobné vydavateľstvo Opus, n. p. (ďalej len Opus). Rozhodol o tom vtedajší minister kultúry SSR M. Válek na základe rozhodnutia koordinačnej rady ministrov kultúry ČSR a SSR.³³ Predkladaný text sa zameria na základnú organizačnú zložku vydavateľstva a jeho úlohy vychádzajúce z oficiálnych dokumentov poskytnutých SNA. V tejto časti však bude použitý len určitý výber najdôležitejších údajov potrebných pre zachovanie konzistentnosti a uchopenie podstaty celej práce.

Podľa archívnych dokumentov o zriadení Opusu malo byť z obecného hľadiska základnou úlohou novovzniknutého slovenského vydavateľstva vydávanie zvukových záznamov a knižných publikácií diel slovenskej a svetovej hudobnej tvorby a tým sa

²⁹ Štátne hudobné vydavateľstvo vzniklo v roku 1961 kedy sa súčasne do jeho kompetencie začlenili aj hudobné redakcie Slovenského nakladateľstva krásnej literatúry a Štátneho pedagogického nakladateľstva v Prahe a Bratislave. Od roku 1969 fungovalo pod značkou Supraphon n. p.

Heslo *Státní hudební vydavatelství*. In: ČERNUŠÁK, Gracian, ŠTEDRŇ, Bohumír, NOVÁČEK, Zdenko, (eds.). *Československý hudební slovník osob a institucí*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 604.

³⁰ Pred pätnástimi rokmi vznikol OPUS: Koncepcia je jasná. Rozhovor s PhDr. IVANOM STANISLAVOM, riaditeľom Čs. hudobného vydavateľstva OPUS. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 5.

³¹ PALČÁKOVÁ, Elena. *Hudobné vydavateľstvo na Slovensku*. Bratislava, 1993. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Vedúci práce Prom. hist. Zuzana Marczellová. s. 67.

³² 21. Ústavný zákon 143/1968 Zb. (o československej federácii). *Dediservert.eu* [online]. [cit. 27. 1. 2016]. Dostupné z: <http://dediservert.eu/hosting/ethnodoc/data/CS19682710> Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, dohoda o delimitácii – podklady pre činnosť Opus n. p. 1971.

³³ *Ibid.*

súčasne podieľať na hudobnej kultúre na Slovensku. Obecným predpokladom pre plnenie takto špecifikovaného poslania malo toto jediné slovenské hudobné vydavateľstvo svoje poslanie konkrétne plniť tým, že bude:

1) vydávať slovenskú, českú a svetovú hudbu, slovesné umenie a hovorené slovo a šíriť ho prostredníctvom hudobníň, zvukových záznamov všetkého druhu a kníh o hudbe,

2) vykonávať rozmnožovanie zvukových záznamov a vyrábať doplnky k rozmnoženým zvukovým záznamom /obaly a pod./,

3) získať nakladateľské a subnakladateľské práva od autorov a nakladateľstiev a obchodovať s týmito právami,

4) organizovať a vykonávať odbyt všetkej svojej produkcie, ako i výrobkov slúžiacich na mechanické šírenie zvukových záznamov /vrátane vypožičiavania a pod./,

5) organizovať prenájom nahrávok na magnetofónových záznamoch,

6) propagovať a popularizovať svoju edíciu,

7) mať v prevádzke Divadlo hudby a obdobné osobitné zariadenia.³⁴

Každopádne toto vydavateľstvo vzniklo predovšetkým z podnetu riaditeľa novovzniknutého Opusu I. Stanislava a nedostatočného zamerania sa na vydávanie slovenskej hudby jeho predošlej pobočky v kompetencii českého Supraphonu.³⁵ Kľúčovú úlohu novovytvoreného vydavateľstva teda malo predstavovalo šírenie diel slovenskej hudobnej tradície i súčasných autorov v interpretácií slovenských telies a interpretov prostredníctvom nahrávania a vydávania zvukových nosičov, hudobníň a kníh o hudbe z oblasti slovenskej hudobnej kultúry.

³⁴ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, dohoda o delimitácií – podklady pre činnosť Opus n. p. 1971.

³⁵ I. Stanislav bol publicista, organizátor a spevák. Pôsobil ako redaktor bratislavského Večerníka. Neskôr v roku 1971 nastúpil na pozíciu riaditeľa Opusu. Súčasne medzi rokmi 1972-1974 bol riaditeľom festivalu Bratislavská lýra.

WASSERBERGER, Igor. Heslo *Stanislav, Ivan*. In: MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 2]. Část jmenná, Světová scéna: L-Ž*. Praha: Supraphon, 1986, s. 503-504.

Dokladom je v súčasnosti aj niekoľko ďalších zdrojov:

DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava: Hajko&Hajková, 2006, s. 164.

JASLOVSKÝ, Marián, REHÁK, Oliver. Spomienky na Opus. In: *Sme.sk* [online]. Petit Press, a. s. 7. 10. 2006. [cit. 28. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/2931850/spomienky-na-opus.html>

Ivan Stanislav – spomienky. *Youtube.com* [online]. [cit. 28. 1. 2016]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=_BZw5llQXkI

V rámci prerozdelenia vydavateľstvo Opus od Supraphonu prevzalo aj organizačné členenie na tri úseky:

1. umelecký, ktorý nahrával a vydával hudobné diela podľa edičného plánu v rámci ideovo-umeleckých a kultúrno-politických úloh vydavateľstva,

2. obchodný, ktorého funkciou bolo zabezpečovať predaj produktov a práv vydavateľstva a taktiež nákup a predaj výrobkov využívaných na mechanické šírenie zvukových záznamov,

3. ekonomický, ktorý zaobstarával financovanie podniku a jeho dlhodobú investičnú činnosť. Jeho primárnou funkciou však bolo vytvárať ekonomické podmienky na plnenie úloh vydavateľstva.³⁶

Na čele celého vydavateľstva stál riaditeľ.³⁷ V jeho kompetencii bolo i vymenovávanie a odvolávanie vedúcich pracovníkov jednotlivých úsekov. Poradnými orgánmi riaditeľa pre riešenie závažných a špecifických otázok sa stala edičná a riaditeľská rada.³⁸ Avšak v dôsledku politického zriadenia bývalého socialistického režimu bolo vydavateľstvo v prvom rade priamo podriadené ministerstvu kultúry SSR, najmä v otázkach ideovo-politických a čiastočne i ekonomických.

Súčasťou odčlenenia slovenskej pobočky od českého Supraphonu bola delimitačná zmluva, prostredníctvom ktorej sa vymedzili hmotné i nehmotné prostriedky pre štart činnosti Opusu, jeho podmienky, práva a povinnosti. Z českého podniku prevzal plány súvisiace s činnosťou vydavateľstva, teda napr. edičné plány, finančný plán, plán maloobchodného a veľkoobchodného odbytu, ďalej 83 pracovníkov, ktorí pracovali v slovenskej pobočke Supraphonu, prevádzkové miestnosti, Divadlo hudby so sídlom v Bratislave, práva a záväzky vyplývajúce z hospodárskych zmlúv, tovar a materiál zahŕňajúci zásoby gramoplatní, hudobní, kníh o hudbe, obalov na platne a iné položky, zvlášť vymedzené v preberajúcom katalógu a pod.³⁹ Zmluva, samozrejme, obsahovala detailnejšie rozpracovanie jednotlivých bodov delimitácie, avšak vzhľadom na podstatu tejto práce uvádzam len kategórie tých základných, pre prevádzku vydavateľstva určujúcich.

³⁶ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, štatút Opusu n. p. 1972.

³⁷ I. Stanislav vo svojej funkcii riaditeľa Opusu pôsobil celkovo 18 rokov.

DÓŠA, Juraj. Opus s otáznikmi. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1990, roč. 22, č. 24, neoznačované.

³⁸ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, štatút Opusu n. p. 1972.

³⁹ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, dohoda o delimitácií – podklady pre činnosť Opus n. p. 1971.

Úlohy exportnej a importnej činnosti, ktorý pre Supraphon zabezpečoval podnik pre zahraničný obchod Artia, sa previedol na slovenský Slovart. Ten Opusu sprostredkoval obchodovanie so zahraničnými partnerskými spoločnosťami.⁴⁰

Novovytvorený Opus takisto prevzal maloobchodnú sieť, ktorú vybudoval Supraphon - 32 predajní na území dnešného Slovenska so všetkým materiálom a tovarom v nich uložených.⁴¹

Aby vydavateľstvo mohlo vykonávať produkčnú aktivitu muselo si zabezpečiť dodávateľa gramofónových platní. V Československu fungoval len jeden podnik na ich lisovanie a to Gramofonové závody Loděnice u Berouna.⁴² Podľa archívnych dokumentov boli výrobné kapacity bývalej bratislavskej pobočky Supraphonu prevedené na novovzniknutý Opus.⁴³ Avšak na základe tvrdenia J. Müllera sa boli tieto kapacity prevzaté z firmy Discant na základe rozhodnutia G. Husáka, čím podmienil jeho zánik.⁴⁴ Každopádne, mesačná lisovacia kvóta sa na začiatku činnosti Opusu pohybovala v rozmedzí 100 000 SP platní a 20 000 LP platní.⁴⁵ Jediný podnik na lisovanie gramofónových platní v Československu tak po Pantone a Supraphone k svojim odberateľom priradil i Opus.⁴⁶

Na druhej strane si príslušné kapacity polygrafického servisu mal nový vydavateľský komplex zabezpečiť sám. Hlavným dodávateľom pre výrobu obalov sa

⁴⁰ Podnik zahraničného obchodu Slovart vznikol v roku 1969 tiež ako výsledok federatívneho rozdelenia republík. Viac o forme a princípoch tohto obchodu bude pojednávať druhá časť tejto práce.

MATOUŠEK, Daniel. *Gramofónový průmysl v komunistickém Československu se zaměřením na dobu tzv. normalizace*. Brno, 2013. Magisterská práca. Filozofická fakulta Masarykovej univerzity. Vedúci práce Mgr. Viktor Pantůček, s. 18-19.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, delimitačné podklady 1971.

⁴¹ Ibid. Konkrétne to boli 4 predajne v hlavnom meste Bratislava, v západoslovenskom kraji 9 – v Komárne, Leviciach, Nitre, Novom Meste nad Váhom, Nových Zámkoch, Piešťanoch, Topoľčanoch, Trenčíne a v Trnave. Zo stredoslovenského kraja to bolo pobočiek 12 – Banská Bystrica, Handlová, Liptovský Mikuláš, Lučenec, Martin, Nová Dubnica Považská Bystrica, Rimavská Sobota, Ružomberok, Zvolen, Žiar nad Hronom, Žilina a z východoslovenského 7 – Košice, Kežmarok, Michalovce, Poprad, Prešov, Rožňava, Spišská Nová Ves.

⁴² KULIJEVIČOVÁ, Marie. V Loděnicích se dělají desky. *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1971, roč. 7, č. 2, s. 3.

⁴³ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, dohoda o delimitácií – podklady pre činnosť Opus n. p. 1971.

⁴⁴ MÜLLER, Jan. Historie firmy Discant (zaměření na beatové tituly). In: *Museumceskoslovenskehorocku.blogspot.sk* [online]. [cit. 28. 6. 2016]. Dostupné z: <http://museumceskoslovenskehorocku.blogspot.sk/?m=1>

⁴⁵ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 27, Umelecký úsek – edičné plány 1971-1980.

⁴⁶ Okrem Opusu GZ rozdeľovali svoje lisovacie kvóty pre Supraphon a Pantone. Až od roku 1989 sa k nim pridali novovznikajúce vydavateľstvá.

ZAPLETAL, Petar. Gramofonová historie, současnost a budoucnost. *Hudební rozhledy*. Praha: Orbis, 1992, roč. 45, č. 11, s. 473.

stali polygrafické závody Grafobal Skalica, pre tlač periodických i neperiodických publikácií využíval Opus viacero dodávateľov tlačiarenskeho priemyslu naraz.⁴⁷

Oficiálny termín delimitácie bol stanovený na 1. 1. 1971. K tomuto dňu mali byť všetky položky podľa dohodnutej zmluvy prevedené Opusu, aby vydavateľstvo mohlo spustiť svoju činnosť. Avšak došlo iba k čiastočnému prevedeniu, k úplnej delimitácii nastalo až koncom novembra toho istého roka. Oneskorenie pramenilo z odlišných názorov o financovaní a organizácii Opusu medzi ním a Supraphonom.⁴⁸ To prirodzene vyvolalo niekoľko závažných technických a finančných problémov, ktoré mu sťažovali podmienky na začiatku jeho činnosti.

Slovenské hudobné vydavateľstvo Opus n. p. vzniklo na základe prirodzeného riešenia nedostatočnej podpory rozvoja slovenskej hudobnej kultúry zo strany českého vydavateľstva Supraphon, ktoré koncom 60. rokov zodpovedalo za jej šírenie v Československu. Aj napriek spomínaným ťažkostiam pri preberaní bratislavskej pobočky pod záštitou ministerstva SSR sa Supraphon stal dôležitým faktorom pri vzniku Opusu, ktorý po ňom okrem hmotného majetku v podstate prebral už zabehnutý mechanizmus umeleckej, obchodnej a ekonomickej činnosti. Tým mu zaistil jednoduchšiu cestu začlenenia sa do už zabehnutého gramofónového priemyslu nie len na domácej pôde, ale i vo svete. Celý priebeh delimitácie silne ovplyvnil ďalšie dianie v činnosti vydavateľstva, ktoré je reflektované v nasledujúcej kapitole.

⁴⁷ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 27, Umelecký úsek – edičné plány 1971-1980.

⁴⁸ MATOUŠEK, Daniel. *Gramofónový průmysl v komunistickém Československu se zaměřením na dobu tzv. normalizace*. Brno, 2013. Magisterská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedúci práce Mgr. Viktor Pantůček, s. 19.

1.2. Historický vývoj činnosti vydavateľstva v rokoch 1971-1991

Hudobné vydavateľstvo Opus si za 20 rokov svojej činnosti ako hospodárskej organizácie vybudovalo vlastnú základňu doma i v zahraničí. Pritom muselo prekonávať určité organizačné a výrobnoprevádzkové prekážky, ktoré častokrát mali negatívny dosah na jeho vydavateľskú aktivitu. I napriek tomu sa však od začiatku svojej činnosti postupne rozvíjalo a organizovalo svoju produkciu na základe viacerých aspektov, ktoré ju ovplyvňovali. Nasledujúci text podá výklad o celkovom vývoji a aktivitách vydavateľstva Opus. Pozornosť bude upriamená na najdôležitejšie faktory jeho prevádzky. Nakoľko je v súčasnosti jediným dokladom o jeho kompletnej vnútropodnikovej prevádzke dostupný fond Opus v SNA, táto časť čerpá prevažne z tohto zdroja. Konkrétne to sú kartóny s ročnými rozbormi činností v rokoch 1971 až 1991.⁴⁹ Tieto dokumenty obsahujú aj ekonomické a administratívne údaje, ktoré sú vzhľadom na cieľ tejto práce bezpredmetné, preto nie sú na tomto mieste zohľadnené. Najdôležitejšie informácie o činnosti Opusu za prvých 15 rokov jeho existencie sú čerpané z neperiodického vydania katalógu *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*.⁵⁰ Dôležité poznatky poskytli aj dobové periodiká a kniha monografického charakteru *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*.⁵¹ Avšak dôsledkom primárneho čerpania informácií z archívnych dokumentov a kvôli zachovaniu prehľadnosti textu, v citačnom aparáte nie je tento zdroj uvedený. Výnimkou je len priama citácia. Pre ostatný materiál použitý v tejto časti platí obvyklý citačný formát. Vzhľadom na rozsiahlosť témy sú v tomto texte použité len najdôležitejšie údaje z dvadsaťročnej činnosti pre vytvorenie si celkového obrazu o fungovaní hudobného vydavateľstva Opus.

Začiatok činnosti novovytvoreného vydavateľstva nebol jednoduchý. Okrem spomalenia delimitačného procesu viselo nad Opusom niekoľko ďalších závažných

⁴⁹ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 9, Úsek riaditeľa – ročné rozbery činnosti 1971-1979. Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 10, Úsek riaditeľa – ročné rozbery činnosti 1980-1983. Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 11, Úsek riaditeľa – ročné rozbery činnosti 1984-1986. Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 12, Úsek riaditeľa – ročné rozbery činnosti 1987-1991.

⁵⁰ FELLEGI, Pavol. Na novom mieste, v nových priestoroch. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n.p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 26.

⁵¹ DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, 162 s.

problémov, ktoré mu sťažovali plnenie jeho poslania v celom rozsahu. Jedným z najväčších bola absencia vlastného nahrávacieho štúdia. Opus od Supraphonu prevzal modernú nahrávaciú techniku privezenú zo Švajčiarska, no nedisponoval priestormi, ktoré by si mohol touto technikou vybaviť a uskutočňovať tak vlastnú nahrávaciú aktivitu. Nastolenú situáciu sa rozhodol dočasne riešiť predajom nahrávok prebratých z Československého rozhlasu a televízie.⁵² Vlastné nahrávky uskutočňoval len minimálne a to v požičaných priestoroch v Divadle hudby v Bratislave, v štúdiách Československého rozhlasu takisto v Bratislave alebo českom Supraphone. Navyše, kvôli vysokej obsadenosti ich bolo možné využívať len v nepriaznivých časových termínoch – v nočných hodinách a cez víkendy. Chod podniku to síce zabezpečilo, no tento stav ho obmedzoval pri tvorbe vydavateľských plánov podľa vlastnej edičnej politiky a zároveň ho ochudobňoval o možný finančný výnos. Čiastočné riešenie sa našlo až skoro po roku a pol jeho činnosti v prenajatí provizórneho štúdia v koncertnej sieni empírového zámku v Hlohovci, kde boli akustické parametre na nahrávanie zvukových nosičov výborné.⁵³ Okrem toho však Opus pokračoval s nahrávaním i v priestoroch Československého rozhlasu a televízie v Bratislave a dokonca si prenajal aj iné priestory v Prahe a Brne. Pomohlo mu to osamostatniť sa a zvyšovať produkciu vlastných nahrávok. Situáciu to na jednej strane zlepšilo, ale na druhej nevyriešilo. Z hľadiska organizačných, praktických, finančných a časových dôvodov je pre hudobné vydavateľstvo všeobecne výhodnejšie a logickejšie disponovať vlastným nahrávacím štúdiom na rovnakom mieste alebo aspoň v tesnej blízkosti jeho sídla. Archívne zápisy vydavateľstva ďalej informujú, že priestory v Hlohovci musel Opus opustiť v roku 1974 ešte pred vypršaním nájomnej zmluvy kvôli generálnej oprave budovy. Tieto okolnosti si vyžiadali okamžité dočasné zastavenie prevádzky Divadla hudby, v ktorom sa zriadilo komorné nahrávacie štúdio a zvukové pracovisko. Avšak koncom roka 1973 sa vedeniu vydavateľstva podarilo zaobstarat' centrálné nahrávacie štúdio vo veľkej sále kultúrneho domu na zámku v Pezinku, ktoré by splňalo podmienky viacúčelového

⁵² Prebraté nahrávky z rozhlasu alebo televízie sa vydávali s časovým oneskorením kvôli určitej dobe potrebnej na ich produkciu bezprostredne po odvysielaní. Takto vyprodukované nahrávky strácali sa svojej aktuálnosti a atraktivite pre spotrebiteľov.

Okrem materiálu z archívu skutočnosť o preberaní nahrávok dokladá aj bývalý pracovník Opusu Š. Danko vo svojej knihe.

DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 103.

⁵³ *Ibid*, s. 110.

využitia a malo i strategickejšiu polohu oproti tomu v Hlohovci.⁵⁴ V priebehu tohto istého roka teda začali práce na zariadení a vybavení tohto štúdia.⁵⁵ Inštalovala sa sem moderná nahrávací technika - anglický mixážny pult NEVE a 16-stopový magnetofón značky Studer, reprosústavy Lookwood a jednotky Dolby. Ako informovala dobová tlač, prvýkrát tak vo vtedajšom Československu bola zapojená stereofónna réžia s možnosťou playbackovania na 16 stôp, ktorá predstavovala najmodernejší spôsob nahrávania odpovedajúci svetovým parametrom.⁵⁶ Jeho prevádzka sa začala v roku 1975 a pre Opus znamenala zvýšenie kvality nahrávok a eliminovanie edičných nákladov. Priaznivá situácia však netrvala dlho. Ani priestory v Pezinku neboli najideálnejšie a vyskytovali sa časté prevádzkové a technické poruchy. Opus si tak po dohode so Slovenskou filharmóniou zriadil ešte jedno štúdio v jej koncertnej sieni, ktoré bolo primárne určené na nahrávanie veľkých telies. Okrem Pezinku a Divadla hudby tak pribudlo v poradí tretie miesto na nahrávaciu činnosť. S prenosnou nahrávacou aparátúrou realizoval zvukové záznamy aj mimo tieto 3 základne, napríklad v Košiciach, Trenčianskych Bohuslaviciach a v Brne.

Aj keď sa vydavateľstvu podarilo čiastočne riešiť problémy s nahrávacím štúdiom, súčasne čelilo chronickému nedostatku hudobných režisérov. Použitie archívne materiály nevykazujú presný počet režisérov, ktorých Opus zamestnával, takže vyvodit' konkrétne príčiny alebo posúdiť túto situáciu nie je v tomto smere adekvátne. Na základe ročných rozborov činnosti však možno dedukovať fakt, že počet externých režisérov prevažoval nad internými, čo prinieslo určité organizačné problémy.⁵⁷

Sídlo vydavateľstva sa rozprestieralo vo viacerých lokalitách v Bratislave. Nedisponovalo jednou budovou, v ktorej by svoju činnosť jednotne realizovalo. Táto dislokácia spôsobovala logistické, organizačné a prevádzkové problémy. Navyše, Opus nevlastnil dostatok skladových priestorov a administratívnych miestností, ktoré nutne

⁵⁴ Približná vzdialenosť Hlohovca od Bratislavy je 69km, zatiaľ čo Pezinka a Bratislavy je to len cca 23km.

⁵⁵ Viac o nahrávacích podmienkach štúdií v Hlohovci a Pezinku dokladá článok denníka SME s hudobníkmi P. Hammelom, L. Lučeničom a vtedajším zvukárom vydavateľstva I. Minárikom. JASLOVSKÝ, Marián, REHÁK, Oliver. Spomienky na Opus. In: *Sme.sk* [online]. Petit Press, a. s. 7. 10. 2006. [cit. 4. 8. 2016]. Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/2931850/spomienky-na-opus.html>

⁵⁶ FELLEGI, Pavol. Nahrávacie štúdio pre OPUS. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1976, roč. 8, č. 3, s. 5 a 7.

⁵⁷ K niektorým hudobno-režisérskym menám sa v súčasnosti dá dopátrať cez informačné údaje na obaloch vydaných zvukových nosičov alebo v recenziách gramofónových platní z dobových periodík. Niektoré mená sú uvedené i v archívnych dokumentoch. Dlhoročne pre Opus pracovali ako hudobní režiséri napríklad L. Komárik a J. Lauko. Po dobu 5 rokov to bol aj hudobník Fedor Frešo. Presné obdobie však nevymedzuje.

FREŠO, Fedor. *Sideman*. 1. vyd. Bratislava: Marenčin PT, 2011, s. 193-194.

potreboval k svojej rýchlo rozvíjajúcej sa produkcii a rozširujúcej sa činnosti. Po niekoľkých žiadostiach o finančnú podporu ministerstva kultúry na stavbu výrobnoprevádzkového komplexu pre vydavateľstvo sa mu až v roku 1986 podarilo presťahovať do nových priestorov na Mlynských Nivách v Bratislave.⁵⁸ Týmto krokom sa podarilo odstrániť najmä problémy nedostatočného počtu potrebných priestorov. Súčasťou areálu bolo aj novoutvorené štúdio, respektíve 2. Štúdio 1 fungovalo pre väčšie telesá a teda nahrávanie prevažne vážnej hudby a komornejšie Štúdio 2, kde sa nahrávala populárna hudba. Obe boli vybavené najmodernejšou digitálnou nahrávacou aparaturou pre danú dobu. Tvorili ho mixážne stoly anglickej výroby SOLID STATE LOGIC a 24-stopový digitálny magnetofón SONY PCM 3324, ktorý na celom svete vlastnilo len niekoľko popredných nahrávacích spoločností. Ako informujú dobové tlačené médiá, nahrávacie parametre sa tak vyrovnali svetovej úrovni.⁵⁹ Na tomto mieste sa teda naskytuje zaujímavá otázka pre ďalší výskum a to ako technológia mohla ovplyvniť estetickú zložku a úroveň vydaných zvukových nosičov v Opuse.⁶⁰ Nakoľko však predkladaná práca sleduje iné priority zamerané na historickú stránku činnosti vydavateľstva, nebude jej venovaná širšia pozornosť.

V súvislosti s technickým rozvojom, Opus do svojej výroby začlenil produkciu magnetofónových kaziet (mg) v roku 1978 a kompaktných diskov (CD) v roku 1986. Najskôr na CD vychádzala len vážna hudba, ktorá sa orientovala na potreby zahraničného trhu. O rok neskôr vyšli aj prvé tituly z populárnej a ľudovej hudby. Na československom území nefungoval závod, ktorý by kompaktné disky vyrábal, preto ich Opus získaval v spolupráci s japonskou firmou Victor Musical Ind., Inc., Tokio a hradil z vlastných pridelených devízových prostriedkov. Vysoké finančné náklady na ich výrobu si vyžadovali realizovať ich predaj v zahraničí, aby sa zachovala ekonomická

⁵⁸ FELLEGI, Pavol. Na novom mieste, v nových priestoroch. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 26.

⁵⁹ V Londýne to boli štúdiá Abbey Road Studios EMI, BBC Radio and Television, v Paríži štúdio Georges Pompidou, Galaxy Sound Studios v Hollywoode, JVC Videotech v Tokiu, v Mníchove zas Olympia Studios a niekoľko ďalších.

O kvalite nahrávacieho zariadenia informuje aj F. Frešo. Dodáva, že o jeho kúpu sa zaslúžil riaditeľ I. Stanislav.

BRADÁČ, Ivan. Nový areál Opusu. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1987, roč. 19, č. 2, s. 1 a 6.

FREŠO, Fedor. *Sideman*. 1. vyd. Bratislava: Marenčin PT, 2011, s. 204.

⁶⁰ Kvalitný spôsob nahrávania, ktorý si Opus zabezpečil, vyvolal záujem aj na českej strane. Nové štúdio využívali aj českí umelci, aby aj oni mohli skvalitniť svoju produkciu po technickej stránke. Š. Danko v osobnom rozhovore poznamenal, že z českých interpretov to bol napríklad aj K. Gott, ktorý zúžitkoval priestor nového štúdia pre svoju tvorbu. Aj populárna česká skupina Oceán si ho v roku 1990 vybrala kvôli kvalitnému nahrávaciemu zázemiu.

Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

návratnosť. Až v polovici roku 1989 sa produkcia CD nosičov začala aj v Československu v Gramofonových závodoch Loděnice u Berouna. Opus tak mohol presmerovať svoju výrobu kompaktných diskov na domáce územie, čím sa zmenšili výrobné náklady a teda ich mohol ponúknuť k predaju aj na tuzemskom trhu.⁶¹

Medzitým čo sa prevádzkovo-technické problémy vyriešili, problém so subdodávateľmi ostal nezmenený. Už od začiatku svojej činnosti prekonával Opus prekážky s nedostatkom materiálu na tlač svojich obalov v polygrafických závodoch Grafobal v Skalici a nedodržaním zmluvných podmienok s tlačiarenskými prevádzkami na produkciu neperiodických publikácií. Tento stav často spôsoboval nedodržanie vydavateľského plánu a s tým spojenú finančnú stratu. Podobné problémy Opus riešil i s dodávkou platní z Gramofonového závodu Loděnice u Berouna, u ktorých sa navyše vyskytovali kvalitatívne nedostatky, čím ohrozovali samotné nahrávanie a postavenie vydavateľstva na trhu.⁶² Takto nastolené problémy vydavateľstvo riešilo de facto každý rok. Najpriaznivejšie obdobie, kedy prevádzkovo-technické ťažkosti neboli tak intenzívne a v ktorom sa Opus najviac rozvíjal, bolo od konca 70. rokov až do jeho reorganizácie v roku 1989.

Neustálu záťaž v činnosti Opusu spôsoboval úsek pre vydávanie hudobní a kníh o hudbe. Tento úsek bol stratový po celé skúmané obdobie. Na jednej strane za to vo veľkej miere mohli ťažkosti so subdodávateľmi, na druhej organizačné problémy vo vnútri podniku. V roku 1975 dokonca vydavateľstvo nevyprodukovalo ani jednu knihu. Z každoročných rozborov činností vyplýva, že hudobniny a knihy o hudbe predstavovali artikle, ktoré mali nízku predajnosť. Následkom toho faktu sa za 17 ročnú činnosť Opusu nahromadilo veľké množstvo publikácií v skladoch, čo vyústilo až do ich likvidácie formou šrotovania. Podľa tvrdenia vtedajšej šéfredaktorky vydavateľstva M. Földešovej bolo zníženie zásob súčasťou plnenia predpisov

⁶¹ FELLEGI, Pavol. Vedeckotechnická revolúcia a slovenská gramofónová produkcia. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 17.

FELLEGI, Pavol. Jubilujúci OPUS: K 15. Výročiu vzniku vydavateľstva. *Populár*. Bratislava: Obzor, 1986, roč. 18, č. 5, s. 3.

DÓŠA, Juraj. Noty do šrotu? *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1989, roč. 21, č. 3, neoznačované.

⁶² Pre ilustráciu, v roku 1979 vydavateľstvu Gramofonové závody Loděnice u Berouna spôsobili obmedzenie nahrávania vážnej hudby v dôsledku ťažkostí s lisovacou hmotou. O deväť rokov neskôr zas Opus obdržal celkovo 747 reklamácií v konečnej sume 646 827 Kčs. Dôvodom boli krivé platne, ktoré im závody dodali. V roku 1989 im namiesto 100 000 ks CD platní zaslali iba 30 000 ks čo vážne narušilo vydavateľskú činnosť Opusu.

a vydavateľstvo nemalo inú možnosť ako by túto situáciu vyriešilo.⁶³ Stav na skladoch sa síce klesli, ale problém s predajnosťou ostal nedoriešený.⁶⁴

Odbyt produktov vydavateľstva zabezpečovala maloobchodná a veľkoobchodná sieť predajní zaistená v mestách po celom Československu. Nárast predajní z počiatkových 32 až na výsledných 50 z roku 1991, z toho dve v Prahe a Brne, ukazujú postupné rozširovanie jedného článku obchodnej činnosti vydavateľstva. Na základe veľkoobchodných vzťahov Opus spolupracoval s viacerými predajňami a obchodnými organizáciami, v ktorých si záujemcovia mohli kúpiť hudobné nahrávky alebo hudobnú literatúru z produkcie Opusu. Medzi ne patrila, napríklad, Slovenská kniha, Kniha, n. p. alebo OD Prior, ale takisto predajne českých vydavateľstiev Supraphon a Panton.⁶⁵ Zaujímavým zistením je, že práve predajne Supraphonu zaistili Opusu najväčší odber jeho produkcie. Popri tom ešte fungovala aj individuálna zásielková služba pre miesta kde sa predajňa Opusu nenachádzala.

S obchodnou aktivitou súvisela i spolupráca so zahraničím. V tomto smere Opus realizoval zahraničnoobchodnú činnosť so spomínaným podnikom Slovart, ktorý zabezpečoval distribúciu a expedíciu produkcie vydavateľstva. Princíp tejto spolupráce bude objasnený v inej časti tejto bakalárskej práce. Na tomto mieste bude prioritou poukázať na výsledky obchodnej činnosti. Export gramofónových nahrávok patril k najdynamickejšie sa rozvíjajúcim aktivitám vydavateľstva. Obchodné kontakty realizoval prostredníctvom množstva zahraničných gramofónových firiem, napríklad Vicor Musical Ind., Inc. v Japonsku, Musical Heritage Society, Peters Int., a Apon Records v USA, DI Music, United Artists a EMI vo Veľkej Británii, v NSR Jupiter

⁶³ Za toto obdobie sa v skladoch nahromadil aj veľký počet obalov na gramofónové platne, ktoré boli zničené rovnakým spôsobom ako hudobné publikácie.

DÓŠA, Juraj. Noty do šrotu? *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1989, roč. 21, č. 3, neoznačované.

Š. Danko na základe osobného rozhovoru priznal, že sa šrotovali aj nepredané gramofónové platne, ktoré rovnako ako hudobniny a knihy ostávali na skladoch. S prihliadnutím na problémy so skladovým hospodárstvom tak museli pristúpiť k tomu kroku a pripraviť miesto pre nové tituly. Šrotovanie platní verejne priznal aj A. Soldán, riaditeľ Opusu v roku 1990 v rozhovore pre muzikologické periodikum *Hudobný život*.

Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

RAJTEROVÁ, Alžbeta. Nový vietor do plachát Opusu. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1990, roč. 22, č. 19, neoznačované.

⁶⁴ Bližšie sa k problematike vydavateľskej politiky Opusu v oblasti hudobnín a kníh o hudbe vyjadruje E. Palčáková vo svojej diplomovej práci *Hudobné vydavateľstvo na Slovensku*.

PALČÁKOVÁ, Elena. *Hudobné vydavateľstvo na Slovensku*. Bratislava, 1993. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Vedúci práce Prom. hist. Zuzana Marczellová, 90 s.

⁶⁵ AUST, August. Obchodná činnosť. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 12.

Schallplatten, RCA Schallplatten, v Taliansku RCA Italiana, SPI, Pickwick vo Francúzsku, v Španielsku to bola firma Zafiro Discos, RCA Discos, v Hong Kongu zase Pacific Music a mnoho ďalších.⁶⁶ K roku 1986 prevzali zahraničné gramofónové firmy do svojich katalógov 243 nahrávok Opusu.⁶⁷ Až 40% celkového exportu tvorila vážna hudba. Veľký záujem mali zahraničné firmy predovšetkým o nahrávky Slovenského komorného orchestra a Slovenskej filharmónie. Z dirigentov to boli Ľ. Slovák, Ľ. Rajter a Z. Košler, z klaviristov zase M. Lapšanský, P. Toperczer a K. Havlíková.⁶⁸ Navyše, na základe tvrdenia riaditeľa vydavateľstva boli nahrávky Opusu na druhom programe BBC zastúpené až 50% podielom.⁶⁹ Z populárnej hudby sa tituly expedovali v podstatne menšom množstve. Dôvodom bola i jazyková bariéra, preto Opus nahrával aj anglické verzie pôvodnej slovenskej tvorby. Do cudziny sa vyviezla tvorba M. Žbirku, P. Lipu alebo hudobnej formácie Collegium musicum, atď. V rámci obchodovania s nakladateľskými právami Opus najviac spolupracoval s vydavateľstvom Classic Editions vo Veľkej Británii, ktoré v podobe notového materiálu prevzalo práva na vydanie diel súdobých slovenských skladateľov, napríklad *Symfonická fantázia na BACH* a *Baladická suita pre veľký orchester* od E. Suchoňa, symfonickú báseň *Leto a Hommage à Beethoven* J. Cikquera, operu *Martin a slnko* od T. Freša, *Tri spevy na poéziu M. Válka*, *Akvarely*, *Melancholické miniatúry*, *Prelúdiá pre sláčikové kvarteto*, *Scherzo pre klavír* a *Quattro invenzioni per archi* P. Bagina a *Jánošíkovi chlapci* od A. Moyzesa.⁷⁰ Vývozom slovenskej produkcie skladateľov a telies do zahraničia Opus podporoval rozvoj domácej hudobnej kultúry v cudzine.⁷¹ V sfére importu vážnej hudby sa Opus zamerával na nahrávky, ktoré nemal vo vlastnom vydavateľskom pláne a na také, ktoré v zahraničí predstavovali vrcholnú kvalitu alebo mali historickú hodnotu.⁷² Zároveň vyberali tie, ktoré by boli pre domáci trh vhodné a cenovo dostupné. Každý rok

⁶⁶ AUST, August. Obchodná činnosť. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 13.

FELLEGI, Pavol. Jubilujúci OPUS: K 15. výročiu vzniku vydavateľstva. *Populár*. Bratislava: Obzor, 1986, roč. 18, č. 5, s. 2.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ POSPÍŠIL, Vilém. Deset let slovenského vydavatelství OPUS. *Hudební rozhledy*. Praha: Panorama, 1981, roč. 34, č. 1, s. 41.

⁶⁹ Pred pätnástimi rokmi vznikol OPUS: Koncepcia je jasná. Rozhovor s PhDr. IVANOM STANISLAVOM, riaditeľom Čs. hudobného vydavateľstva OPUS. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 10.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ V tomto kontexte sa naskytuje možnosť hlbšieho muzikologického bádania a skúmať mieru a konkrétny vplyv Opusu na jej rozvoj v zahraničí.

⁷² POSPÍŠIL, Vilém. Deset let slovenského vydavatelství OPUS. *Hudební rozhledy*. Praha: Panorama, 1981, roč. 34, č. 1, s. 42.

hudobní redaktori obdržali vzorky platní a nahrávk z firiem z celého sveta a uskutočňovali svoj výber na základe týchto úloh.⁷³ Takýmto spôsobom bola v oblasti populárnej hudby v roku 1974 vydaná aj LP ABBA tesne predtým ako sa stala slávnou, čo bol v tej dobe pre pomerne mladé vydavateľstvo odvážny krok. Avšak vďaka tomu rozhodnutiu sa album najpredávanejšej skupiny popri The Beatles ako prvý dostal na československý trh práve pod záštitou Opusu.⁷⁴

Dôležitou súčasťou činnosti vydavateľstva bola i dobre zorganizovaná propagácia. Zástupcovia vedenia Opusu pravidelne reprezentovali produkciu slovenského vydavateľstva na medzinárodných veľtrhoch, výstavách a festivaloch gramofónového priemyslu. Stretávali sa tam s predstaviteľmi gramofónových spoločností a realizovali dohody o budúcej spolupráci. Na základe knihy riaditeľa Opusu I. Stanislava *Showbusiness má rande v Cannes* možno spozorovať, že vydavateľská politika sa častokrát realizovala na základe ústnych dohôd medzi zástupcami jednotlivých vydavateľstiev práve na týchto akciách.⁷⁵ Okrem toho bola propagácia zabezpečená aj skrz domáce masmédiá. Československý rozhlas pravidelne vysielal reláciu s názvom *Hudobný glóbus a Kaleidofón*, kde podával aktuálne informácie z činnosti Opusu. Produkcia vydavateľstva bola pravidelne prezentovaná v rozhlasovej relácii *Dobré ráno* a v televíznom vysielaní kultúrnej rubriky *Televízne noviny*. Takisto si Opus zabezpečil aj regulérnu inzerciu do hudobných, kultúrnych i politických časopisov a denníkov z celého Československa, ktoré informovali verejnosť o jeho aktivitách a vydavateľskej činnosti. Mimo to organizoval i autogramiády s interpretmi populárnej hudby, rôzne oslavy k vydavateľským výročiam a špeciálnym príležitostiam ako napríklad udelenie Vydavateľských cien Opusu a pod. Na spropagovanie produkcie populárnej hudby využíval aj spoluprácu s „externými

⁷³ DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava: Hajko&Hajková, 2006, s. 179.

⁷⁴ O zaradenie tohto titulu do edičných plánov sa zaslúžil redaktor pre populárnu hudbu Š. Danko. DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 119.

Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

⁷⁵ Ku príkladu sa Opus zúčastnil takýchto výjazdov v Káhire, Moskve, Belehrade, Sofii, Varšave, Frankfurtu, Havane, Pekingu, Hong Kongu a inde.

O obchodovaní Opusu na medzinárodnom veľtrhu MIDEM informoval aj americký časopis Billboard. East Europe Nations At MIDEM. In: *Books.google.sk* [online]. [cit. 10. 8. 2016]. Dostupné z: https://books.google.sk/books?id=MREEAAAAMBAJ&pg=RA1-PA62&lpg=RA1-PA62&dq=billboard+opus+records&source=bl&ots=m2CdAHYfQU&sig=C-yq3aalzcfHwA0yM2GVc_76pM&hl=sk&sa=X&ved=0ahUKEwjT35asxsjOAhXrIMAKHf4vCU0Q6AEIazAJ#v=onepage&q=billboard%20opus%20records&f=false
STANISLAV, Ivan. *Showbusiness má rande v Cannes*. Bratislava: LITERA, 1992, 228 s.

diskotékarmi,” na celkovú edičnú činnosť aj ročné katalógy s novinkami i v cudzojazyčných verziách pre zahraničný trh.⁷⁶

Aj napriek určitým problémom, ktoré Opus sprevádzali po väčšinu skúmaného obdobia, vydavateľstvo neprestajne svoju činnosť rozvíjalo a rozširovalo. Ako národný podnik od stabilizácie chodu prevádzky v prvej päťročnici svojej existencie dosahovalo pozitívne hospodárske výsledky. Pre ilustráciu, v prvom roku svojej existencie vyprodukoval približne 85 000 vylisovaných platní pričom v roku 1985 to už bolo 1 900 000 kusov. Index rastu tak za 15 rokov činnosti predstavuje hodnotu 2375.⁷⁷

1. 7. 1989 sa Opus reorganizoval na štátny podnik čo mu malo zabezpečiť väčšiu voľnosť pri zaobchádzaní s vlastnými hospodárskymi prostriedkami a rozširovaní vydavateľstva. Navyše, mohol vykonávať obchodnú činnosť so zahraničím samostatne a vymaniť sa spod spolupráce so Slovartom. Ďalšou výhodou bolo zlepšenie situácie v edičnej praxi získaním väčšej svojbytnosti v tvorbe vydavateľských zámerov.⁷⁸ Avšak, následkom politických zmien, otvorením hraníc a transformáciou trhového mechanizmu zapríčiňujúceho zvýšenie cien sa vydavateľstvo dostalo do ekonomickej krízy.⁷⁹ Nová spoločensko-ekonomická situácia napomohla vzniku nových konkurenčných vydavateľstiev, vzrástli nielen výrobné náklady, ale aj honorované nároky interpretov. Nasledujúcim rokom prudko klesla výroba i produkcia Opusu. Navyše, forma štátneho podniku dovoľovala pracovníkom organizácie zvoliť si nového riaditeľa a tak po 18 rokoch z funkcie odišiel I. Stanislav. Do novej pozície nastúpil bývalý obchodný námestník vydavateľstva A. Aust. O pol roka neskôr bol odvolaný ministrom kultúry, ktorý zároveň zvolil nového riaditeľa A. Soldána, bývalého zvukára Opusu. Ten svoje štvormesačné riadenie opäť na príkaz ministra musel odovzdať novoprijatému šéfredaktorovi F. Obžerovi, ktorý však, ako informovala dobová tlač „[...] mal hlavný zamestnanecký pomer v inej organizácii, čo bolo [...] v rozpore so Zákonom o š. p.”⁸⁰ Neustála zmena vo funkcii riadenia iba podporila stagnáciu Opusu. Namiesto hľadania riešenia na záchranu vydavateľstva sa polemizovalo o tom, kto nastúpi na jeho vedúcu pozíciu. Prudko klesla výroba i produkcia, veľké stavy zásob sa

⁷⁶ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 12, Úsek riaditeľa – ročné rozborý činnosti 1987-1991.

⁷⁷ FELLEGI, Pavol. Jubilujúci OPUS: K 15. Výročiu vzniku vydavateľstva. *Populár*. Bratislava: Obzor, 1986, roč. 18, č. 5, s. 1.

⁷⁸ DÓŠA, Juraj. Noty do šrotu? *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1989, roč. 21, č. 3, neoznačované.

⁷⁹ RAJTEROVÁ, Alžbeta. Nový vietor do plachát Opusu. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1990, roč. 22, č. 19, neoznačované.

⁸⁰ DÓŠA, J. Opus s otáznikmi. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1990, roč. 22, č. 24, neoznačované.

neznižovali aj napriek výraznému zlacneniu cien za zvukové nosiče a publikácie.⁸¹ Neúnosná situácia spôsobila, že v roku 1991 vydavateľstvo na vlastnú žiadosť vypracovalo privatizačný projekt a k 1. 5. 1992 prešlo do Fondu národného majetku.⁸² Kúpili ho súkromné osoby a transformovali na akciovú spoločnosť.⁸³ Celá kauza a pravé príčiny ohľadne náhleho úpadku Opusu doteraz ostávajú nevyjasnené. V súčasnosti Opus funguje pod produkčným domom FORZA music s. r. o. a momentálne pripravuje vydávanie reedícií výberu vybraných nahrávok produkcie Opusu na digitálnych nosičoch⁸⁴

Skúmané obdobie vývoja vydavateľstva Opus ukazuje s akými problémami sa muselo potýkať, ale i úspechy, ktoré svojou aktivitou dosiahlo. Celá činnosť gramofónového podniku bola závislá na viacerých faktoroch výrobných, prevádzkových, technických i organizačných. Priaznivý výsledok Opus dosahoval hlavne v obchodnej činnosti vďaka ktorej sa mu podarilo reprezentovať a šíriť slovenskú hudobnú kultúru aj v zahraničí. Jeho silná základňa spočívala aj v propagačnej aktívnosti a kvalitnom technickom zázemí. K tomuto výsledku sa však dopracoval postupne pričom prekonával vážne problémy v úseku pre vydávanie publikácií a neprestajnými ťažkosťami so subdodávateľmi. Najpriaznivejšie obdobie pre Opus predstavujú 80. roky, kedy jeho produkcia i povedomie vo svetovom gramofónovom priemysle najrýchlejšie stúpali. Jeho dobre zabehnutú činnosť narušila až zmena prechodu z národného podniku na štátny, od ktorej očakával priaznivejšie výsledky. Avšak i vplyvy politických udalostí na konci 80. rokov sa negatívne odrazili na vydavateľskej praxi. Opus nedokázal odolávať novovytvoreným podmienkam. Postupne stagnoval a bol nútený svoje dlhoročné dielo prenechať súkromným osobám.

⁸¹ V dobových periodikách možno nájsť inzercie na veľké zľavy produkcie Opusu.

⁸² Podobný privatizačný proces po zmene politických podmienok postihol aj český Supraphon. ZAPLETAL, Petar. Malá a velká (privatizace). *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1991, roč. 27, č. 10, s. 12.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, delimitácia Opusu š. p. do FNM 1992.

⁸³ HANZELOVÁ, Martina. Vrátiť OPUS-u jeho pôvodné poslanie. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1995, roč. 27, č. 4, s. 2.

⁸⁴ *Forzmusic/opus* [online]. [cit. 10. 8. 2016]. Dostupné z: <http://www.forza.sk/music/forzmusicopus/>
Opus – 100 základných albumov a interpretov [online]. [cit. 10. 8. 2016]. Dostupné z: <http://www.opus.sk/opus/eshop/1-1-/11-2-/42/tab>

1.3. Prehľad o vydavateľskej činnosti umeleckého úseku

Edičná politika Opusu sa realizovala na dvoch úrovniach – na vydávaní hudobných nosičov vážnej a populárnej hudby, folklóru a hovoreného slova a na vydávaní hudobní a kníh o hudbe.⁸⁵ Ako vyplýva zo základných úloh vydavateľstva, primárne sa malo zamerať na vydávanie slovenskej hudby a podporu slovenských autorov, hudobných telies a interpretov.⁸⁶ Samozrejme, veľký podiel edičnej činnosti tvorili aj české a svetové nahrávky hudobných diel, na ktorých sa podieľali i zahraniční umelci. Východisko pre túto časť práce predstavujú dostupné archívne materiály fondu Opus. V archíve sa nachádzajú dva kartóny s edičnými plánmi Opusu v rozmedzí rokov 1971 až 1988.⁸⁷ Avšak táto práca skúma obdobie činnosti vydavateľstva až do roku 1991. Navyše, v týchto kartónoch sa v niektorých prípadoch nevyskytujú úplné edičné zámery zo všetkých úsekov, pričom nie sú ani obecné štýlovo rozdelené. Tak sa začali diferencovať až od roku 1980. Navyše, v mnohých prípadoch neobsahujú kompletne údaje potrebné k správnej identifikácii autora alebo jeho obsahu. Rovnaká realita platí aj pre štyri kartóny s každoročnými rozbormi činnosti vydavateľstva, kde, mimo iné, v tabuľkách o vyprodukovaných nosičoch a publikáciách boli často uvedené len názvy jednotlivých titulov a to najmä v prvých rokoch činnosti.⁸⁸ Zároveň sa pozornosť musela upriamiť aj na rozdiel medzi edičnými plánmi a reálne vydanými nahrávkami a publikáciami. Jedine v katalógu *Populárna hudba: katalóg gramofónových nahrávok (LP platne)* sa nachádza kompletný zoznam vydaných titulov populárnej hudby s komplexnými informačnými údajmi o autoroch.⁸⁹ Avšak ako už napovedá sám názov, táto publikácia zahŕňa iba vyprodukované LP platne v rozmedzí rokov 1971 až 1984, pričom nie sú separované do jednotlivých rokov. Táto skutočnosť sťažovala celkový prehľad o vydavateľskej praxi Opusu a podieľaní sa jednotlivých umelcov na konkrétnych tituloch, preto v tejto časti boli zohľadnené aj články z dobových muzikologických periodík, hlavne *Hudobný život* a *G: noviny ze sveta hudby a zvuku*,

⁸⁵ URSÍNYOVÁ, Terézia. Štart OPUS-u. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1971, roč. 3, č. 2, neoznačované.

⁸⁶ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, štatút Opusu n. p. 1972.

⁸⁷ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 27, Umelecký úsek – edičné plány 1971-1980.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 28, Umelecký úsek – edičné plány 1981-1988.

⁸⁸ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 9, Úsek riaditeľa – ročné rozborby činnosti 1971-1979.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 10, Úsek riaditeľa – ročné rozborby činnosti 1980-1983.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 11, Úsek riaditeľa – ročné rozborby činnosti 1984-1986.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 12, Úsek riaditeľa – ročné rozborby činnosti 1987-1991.

⁸⁹ DŽAVÍKOVÁ, Tamara, JADERKOVÁ, Barbora. *Populárna hudba: katalóg gramofónových nahrávok (LP platne)*. Bratislava: OPUS, 1984, 162 s.

ktoré aspoň sčasti poskytli potrebné informácie.⁹⁰ Informačný katalóg o pätnásťročnej činnosti Opusu zase ponúkol väčšie sprehl'adnenie danej problematiky v rámci jednotlivých úsekov.⁹¹ V konečnom dôsledku, nasledujúci text vychádza primárne z prehľadu o skutočne vydaných titulov z ročných rozborov činností, ktoré sú zároveň uvedené i v prílohe. Do úvahy boli vzaté i licenčné nahrávky. Otázka licencií je však špecifickým zameraním obchodného úseku vydavateľstva čím si vyžaduje individuálny prístup, preto im na tomto mieste bližšia pozornosť venovaná nebude. Následkom daných skutočností a obsírnosti tejto témy sa predkladaná časť zameria na obecnoinformačné hľadisko vydavateľskej politiky vydavateľstva Opus v jednotlivých oblastiach hudby, hovoreného slova a zvlášť i hudobnín a kníh o hudbe, pričom dôraz bude kladený prevažne na slovenskú umeleckú tvorbu a scénu. Skrz hlavného čerpania informácií zo spomínaných archívnych dokumentov nebude v celom nasledujúcom texte tento zdroj uvedený v citačnom aparáte s výnimkou priamej citácie.

Vydavateľská prax tvorila kmeňovú činnosť Opusu. Podmieňovala aj jeho profiláciu, čím si vyžiadala náročný a zodpovedný prístup k tvorbe vydavateľských zámerov. Prvý edičný plán svojej činnosti Opus de facto prebral zo supraphonskej pobočky v Bratislave. Podľa vlastnej edičnej politiky sa začal riadiť až od roku 1972. V rovnakej dobe sa zaviedlo štvrťročné plánovanie kvôli systematickejšiemu organizovaniu vydávania titulov. Edičné plány boli vytvárané vedúcimi redaktormi jednotlivých oblastí. Po tom ako ich schválil aj riaditeľ podniku museli v dôsledku politiky komunistického režimu ešte prejsť schvaľovacím procesom, ktoré zabezpečovalo Ministerstvo kultúry SSR. Až po úspešnom akceptovaní edičného zámeru štátnymi orgánmi sa plán mohol začať prakticky realizovať. Pri tvorbe mali redaktori jednotlivých úsekov dbať na väčšinové zastúpenie slovenských umelcov, žánrovú diferenciaciu, proporčnosť nahrávok, ekonomické a komerčné ukazovatele, aktuálny vývoj hudobného života a z hľadiska politickej situácie štátu aj na ideové a kultúrno-politické nároky socialistickej politiky formované ÚV KSČ a ÚV KSS.⁹²

⁹⁰ *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1971-1991.

G: noviny ze světa hudby a zvuku. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1971-1991.

⁹¹ FELLEGI, Pavol, (eds.). *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., 32 s.

⁹² Práca hudobného redaktora vo vydavateľstve je v dnešnom slova zmysle chápaná ako práca hudobného dramaturga.

Proporčnosť v zmysle adekvátneho rozloženia produkcie medzi jednotlivé typy zvukových nosičov.

Pred pätnástimi rokmi vznikol OPUS: Koncepcia je jasná. Rozhovor s PhDr. IVANOM

STANISLAVOM, riaditeľom Čs. hudobného vydavateľstva OPUS. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 10.

V oblasti knižných publikácií sa plán mal fixovať na dlhšie než ročné obdobie, aby sa predišlo komplikáciám, ktoré tento úsek sprevádzali počas vedenia bratislavskej pobočky Supraphonom.⁹³ Všetky uvedené činitele ovplyvňovali vydavateľskú politiku Opusu. Každý rok sa pri tvorbe plánov zohľadňovali jednak aby vydavateľstvo mohlo plniť svoje stanovené úlohy v umeleckom úseku a jednak kvôli dosiahnutiu priaznivého finančného výsledku pre podnik.

Prvý rok činnosti Opusu tvorila produkcia založená na supraphonských zámeroch. Kvôli prevádzkovým problémom s nahrávacím štúdiom Opus v tomto roku vlastnú nahrávaciu ani obchodnú činnosť zo zahraničím neuskutočňoval. Všetky vydané platne v roku 1971 sú de facto prebraté nahrávky z Československého rozhlasu a televízie s nahrávkami získanými delimitáciou.⁹⁴ Aj keď stanovený plán splnený nebol, začiatok vydavateľskej činnosti s nastolenými problémami ukazuje celkove 21 titulov zvukových nahrávok, 120 vydaných hudobných nosičov a 42 titulov kníh a hudobnín. Počas celej prevádzky Opusu tieto ukazovatele rôzne stúpali a klesali. V roku 1975 to bolo už 126 nahrávok, 116 platní a 29 titulov hudobnín a kníh, o 10 rokov neskôr 123 titulov zvukových nahrávok, 122 zvukových nosičov a 39 notových a knižných publikácií. V roku 1990 sa počet titulov oproti roku 1985 skoro zdvojnásobil rovnako ako počet vydaných platní. Tento rozdiel však zásadne ovplyvnilo začlenenie ozvučených magnetofónových kaziet do výroby v roku 1978 a kompaktných diskov o 8 rokov neskôr. Najnepriaznivejšiu situáciu eviduje oblasť hudobnín a kníh o hudbe, kde počas dvadsaťročnej činnosti vydavateľstva ostal index vydaných publikácií na rovnakom čísle, približne 40 za rok. Aj napriek tejto nerovnomernej krivke je nutné podotknúť, že edičné plány nahrávok boli skoro vždy prekročené a celkový finančný obrat za 15 rokov činnosti vydavateľstva narástol až sedemnásobne. Výnimku tvoril rok 1990 kedy prevádzku Opusu ovplyvňovalo viacero už spomínaných negatívnych faktorov, ktoré spôsobili postupnú stagnáciu vydavateľského procesu.⁹⁵ Na základe

⁹³ URSÍNYOVÁ, Terézia. OPUS s perspektívami i problémami. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1971, roč. 3, č. 9, neoznačované.

URSÍNYOVÁ, Terézia. Štart OPUS-u. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1971, roč. 3, č. 2, neoznačované.

⁹⁴ DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 103.

⁹⁵ AUST, Alex. Obchodná činnosť. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971- 1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 12 a 28.

FELLEGI, Pavol. Z edičných plánov. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971 – 1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 28.

skutočnosti, že SP platne predstavovali „rozhodujúci obchodný sortiment gramoprodukcie na československom trhu” hlavne v oblasti populárnej hudby vydal Opus v prvom roku činnosti až 64 SP platní z tohto okruhu, pričom vo vážnej hudbe to bola len jedna.⁹⁶ Rovnako aj produkcia EP bola pre Opus v priebehu 70. rokov dôležitým artiklom. Táto situácia sa nástupom 80. rokov zmenila vďaka obľúbenosti dlhohrajúcich platní a tiež technického pokroku, ktorý umožňoval väčšiu kapacitu a kvalitnejší prenos zvuku. Pre porovnanie možno uviesť príklad možno 924 vydaných SP a EP platní z roku 1971 a už len 140 v roku 1985.⁹⁷ Každopádne, edičná činnosť sa prudko rozšírila najmä v oblasti vydávania zvukových nosičov pričom produkcia hudobní a kníh o hudbe za ňou neustále zaostávala.

Vydavateľská prax v oblasti vážnej hudby sa primárne mala zamerať na diela zo slovenskej hudobnej tvorby. Konceptia edičných plánov mala zahŕňať produkciu národných skladateľov s nahrávkami ich charakteristických skladieb. Zároveň sa dramaturgia mala koncentrovať na modernú slovenskú skladateľskú generáciu, ktorú v tej dobe reprezentovali mená ako M. Schneider-Trnavský, J. Cikker, F. Kafenda, A. Albrecht, J. L. Bella, E. Suchoň, A. Moyzes, D. Kardoš, Z. Mikula, I. Zeljenka a ďalší. Tieto základné údaje vychádzajú z hlavných úloh a profilácie vydavateľstva.⁹⁸ Zaujímavým zistením však je, že realita sa napriek takto určenej dramaturgickej koncepcii líšila. So sústavným rozvojom vydavateľstva sa prirodzene mal rozvíjať aj index zastúpenia diel slovenských skladateľov, no v pomere s ostatnými českými a svetovými dielami za nimi postupne značne zaostával. Zo 17 titulov vyprodukovaných v roku 1973 vyšlo päť platní súdobých slovenských skladateľov - *Krútnava* E. Suchoňa, *Symfónia o zemi a človeku* A. Otčenáša alebo *Piesne o láske* od D. Kardoša, autorský portrét L. Holoubka a *Slovenské ľudové piesne* M. Vileca. V roku 1980 to bolo ešte

⁹⁶ Tento fenomén dokladá F. Frešo, ktorý hovorí o fungovaní popu a rocku na SP v bývalom Československu. Aj M. Laiferová na základe rozhovoru potvrdzuje, že ešte na začiatku 70. rokov pre spevákov populárnej hudby platilo nepísané pravidlo uprednostňovania singlov vydaných na SP pred profilovými albumami nahranými na LP.

FREŠO, Fedor. *Sideman*. 1. vyd. Bratislava: Marenčin PT, 2011, s. 53.

Rozhovor s Marcelou Laiferovou, interpretka slovenskej populárnej hudby, 24. 6. 2016, archív N. Bartošovej.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 9, Úsek riaditeľa – ročné rozborové činnosti 1971-1979.

DORŮŽKA, Lubomír. *Populárna hudba - priemysel, obchod, umenie*. 1. vyd. Bratislava: Opus, 1978, s. 130-131.

⁹⁷ FELLEGI, Pavol. Vývoj vybraných ukazovateľov. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 25.

⁹⁸ FELLEGI, Pavol. Niekoľko údajov o vydavateľskej činnosti OPUSU v rokoch 1971-1985. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 19-20.

menej, z 33 titulov vyšlo takisto iba 5 slovenských autorov - autorské profily M. Bázlika, J. Malovca, Š. Jurovského, Kardošova *Symfónia č. 6* a *Hudba k baletu* I. Paríka. Najmenší podiel mali pôvodné slovenské diela v rokoch 1985 kedy z 39 titulov mali zastúpenie len v štyroch a v roku 1987, pričom z 26 vyšli iba tri.⁹⁹ Tento fakt bol pravdepodobne zapríčinený ekonomicko-komerčnými cieľmi hudobných redaktorov Opusu. Svetoznáme diela ako *Fantastická symfónia*, Bachova *Toccatu a fuga d moll*, Beethovenove symfónie alebo Mozartove koncerty boli a stále aj sú väčšou zárukou kúpy u spotrebiteľov. Každopádne, diela národných skladateľov v pomere so svetovými nemali v edičných plánoch Opusu rovnomerné zastúpenie.

Na druhej strane nemožno vydavateľstvu odoprieť početnú spoluprácu so slovenskými interpretmi a hudobnými telesami. K tým najproduktívnejším patrili P. Toperczer, I. Sokol, F. Klinda, M. Lapšanský, K. Havlíková, P. Dvorský a S. Kopčák, Slovenská filharmónia, Slovenský komorný orchester a Symfonický orchester Československého rozhlasu v Bratislave. Slovenská interpretačná generácia sa každoročne podieľala na realizácii edičných plánov a nahrávala diela rôznych štýlových období z hudobnej histórie.¹⁰⁰ Nakoľko je táto základňa pre nahrávaciu činnosť vážnej hudby nesmierne obsiahla, uvádzam len krátky výpis niekoľkých významných titulov ako sú *Metamorfózy* a *Baladická suita* E. Suchoňa v klavírnom podaní K. Havlíkovej, klavírne skladby S. Rachmaninova v interpretácii M. Lapšanského, spevácky portrét sopranistky M. Kišoňovej-Hubovej, J. Špítkovej, O. Malachovského, P. Dvorského, Debussyho *Sláčikové kvarteto g moll* a Ravelovo *Sláčikové kvarteto F dur* v podaní Slovenského kvarteta, nahrávka diela G.P. Telemanna Slovenským komorným orchestrom pod vedením B. Warchala a skladby V. Nováka a O. Respighiho pod taktovkou V. Talicha a Slovenskej filharmónie.¹⁰¹ Aj keď slovenskí umelci reprezentovali dominantnú zložku nahrávacej činnosti Opusu, v tomto kontexte je nutné spomenúť aj kooperáciu so zahraničnými predstaviteľmi interpretačného a dirigentského umenia. Ku príkladu s Opusom spolupracovali významné dirigentské

⁹⁹ Viac vid' CD prílohy.

¹⁰⁰ FELLEGI, Pavol. Niekoľko údajov o vydavateľskej činnosti OPUSU v rokoch 1971-1985. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 20-21.

¹⁰¹ ALBRECHT, Ján. Telemann na platni OPUS-u. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1972, roč. 4, č. 7, neoznačované.

mená ako C. Zecchi, Z. Košler alebo už spomínaný V. Talich, A. Parrot, D. Burkh, trubkári A. Bernard, G. Touvron, alebo gitarista J. Cardos.¹⁰²

Edičná činnosť na úseku populárnej hudby sa na základe poslania vydavateľstva taktiež mala zamerať na šírenie hudby slovenských autorov a interpretov pričom mala zohľadniť aj štýlovú diferenciaciu.¹⁰³ V tomto prípade sa okrem už nastolených problémov v úvode vyskytuje ešte jeden vážny fakt a to je otázka o autorskej pôvodnosti jednotlivých diel. Bežnou praxou v rozmedzí daného obdobia bolo preberanie zahraničných skladieb, ktoré sa pretextovali do slovenského jazyka.¹⁰⁴ Identifikácia takýchto nahrávok je z hľadiska dostupných materiálov nesmierne zložitá a bez ďalších dát takmer nemožná, preto im na tomto mieste nebude venovaná bližšia pozornosť. Tá sa zameria na produkciu popredných interpretov slovenskej populárnej hudby a jej druhové vymedzenie. V prvom rade, určitý podiel titulov tohto úseku tvorili prebraté nahrávky z Československej televízie a rozhlasu a taktiež licenčné nahrávky zahraničných umelcov. Ako už bolo avizované, preberanie nahrávok bolo bežnou praxou najmä prvých rokov činnosti, kedy Opus nedisponoval vlastným nahrávacím štúdiom.¹⁰⁵ Jedným z prvých zvukových nosičov z produkcie Opusu bola LP platňa *Konvergenie* inštrumentálnej artrockovej formácie Collegium musicum a Mariána Vargu, ktorí v Opuse pravidelne vydávali svoje albumy. Chronologicky to boli: *Konvergenie*, *Collegium musicum Live*, *Marián Varga&Collegium musicum*, *Continuo*, *On a ona*, *Divergenie* a *Všetko je inak*. Dokonca, album *Collegium musicum Live* bol vyexpedovaný aj do zahraničia, konkrétne ju vydala západonemecká firma Jupiter Records.¹⁰⁶ Collegium musicum v súčasnosti patrí medzi špičky slovenskej

¹⁰² FÖLDEŠOVÁ, Marta. Hudební vydavatelství připravují: OPUS. *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1989, roč. 25, č. 3, s. 1.

MARTON, Ivan. Pro desku Opus. *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1978, roč. 14, č. 7, s. 3.

FELLEGI, Pavol. Cestou od kvantity ku kvalite. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1988, roč. 20, č. 4, neoznačované.

¹⁰³ Š. Danko opisuje pomer tvorby nariadený ministerstvom kultúry. Podľa neho v úseku populárnej hudby musel byť repertoár zastúpený v pomere 60 : 30 : 10, teda 60% domácej tvorby, 30% sovietskej, socialistickej a angažovanej a 10% zahraničnej alebo západnej tvorby.

DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava: Hajko&Hajková, 2006, s. 201.

¹⁰⁴ Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej

¹⁰⁵ DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 103.

¹⁰⁶ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 10, Úsek riaditeľa – ročné rozborby činnosti 1980-1983. DORŮŽKA, Lubomír. *Populárna hudba - priemysel, obchod, umenie*. 1. vyd. Bratislava: Opus, 1978, s. 116.

FREŠO, Fedor. *Sideman*. 1. vyd. Bratislava: Marenčin PT, 2011, s. 382-384.

hudobnej scény a vydavateľstvo Opus sa významným podielom zaslúžilo o propagáciu jeho tvorby. Ako pomerne neznámej hudobnej formácií začiatku 70. rokov dal príležitosť prezentovať svoju tvorbu rovnako ako ostatným interpretom a telesám, ktoré zaradoval do svojich edičných plánov. Najmä mladí predstavitelia slovenskej populárnej hudby periodicky produkovali svoje diela a prezentovali svoje umelecké schopnosti práve na platniach vydaných v Opuse. Pravidelné zastúpenie mali umelci ako P. Hammel a Prúdy, Fermáta, Elán, Modus, Zenit, Limit, Team, Lojzo, Tublatanka, J. Kocianová, E. Kostolányiová, E. Máziková, M. Laiferová, J. Hečková, M. Gombitová, B. Dubasová, D. Grúň, D. Ursíny, M. Žbirka, R. Müller, P. Nagy, L. Lučenič, K. Duchoň, V. Patejdl a ďalší. Na základe ročných rozborov činností sa redaktori vydavateľstva sťažovali na nedostatok kvalitných spevákov a speváčok slovenskej populárnej hudby následkom čoho sa buď ako porotcovia alebo nezávislí diváci zúčastňovali festivalov, súťaží, vystúpení či skúšok a hľadali nové hudobné talenty.¹⁰⁷ Mnoho vyššie spomenutých slovenských interpretov tak dostalo príležitosť zaradiť svoju tvorbu do edičných plánov Opusu čím sa z amatérskej scény dostali na scénu profesionálnu. Dramaturgia sa teda zamerala na novú, mladú generáciu a ich pôvodnú tvorbu, ktorá z dnešného hľadiska pomáhala formovať dejiny slovenskej populárnej hudby.¹⁰⁸ Zastúpenie týchto mladých slovenských interpretov značne prevažovalo nad staršími hudobnými generáciami alebo väčšími hudobnými telesami. Tú reprezentoval orchester G. Broma, G. Offermann, K. Vlacha, B. Hronca, V. Matušika alebo Tanečný orchester Československého rozhlasu. Džez mal takisto svoje zastúpenie, ale v podstatne menšej miere. V tomto smere vychádzali platne Nového tradicionálu, P. Lipu, Revival Jazz Bandu alebo zostrihy z Bratislavských džezových dní. Dramaturgia úseku populárnej hudby obsahovala aj operetnú tvorbu, ku príkladu vyšli tituly *Operette a go go*, *Z operety do operety*, *Straussova Noc v Benátkach*, výber operetných predohier *Operetné predohry* alebo tvorba významného slovenského skladateľa staršej generácie populárnej piesne G. Dusíka *Vám, jedine len vám*, *Elena Kittnárová a Andrej Kucharský spievajú operetné melódie Gejzu Dusíka a Melódie Gejzu Dusíka*. Aj keď mal muzikál najmenšie zastúpenie spomedzi všetkých hudobných okruhov, z hľadiska slovenskej muzikálovej produkcie vyšli v Opuse 2 závažné diela

¹⁰⁷ DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 121.

¹⁰⁸ Rovnaký názor zastáva aj Š. Danko.

Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opuse, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

a to *Na skle maľované* a *Cyrano z predmestia*. Do dramaturgických plánov úseku populárnej hudby sa každoročne zaraďovala aj tvorba pre deti. Opakovane vychádzali výbery piesní z rovnomernej televíznej relácie *Zlatá brána* a ďalšie.¹⁰⁹ Popri slovenskej tvorbe a interpretácií sa edičné plány budovali aj zo svetových titulov. Ich podiel však závisel na viacerých faktoroch, mimo iné i pridelených devízových prostriedkov z ministerstva kultúry.¹¹⁰ Tento fenomén je však natoľko špecifický, že jeho princípy budú objasnené v inej časti tejto práce. V konečnom dôsledku je na tomto mieste adekvátny iba určitý výpis tých hudobne najzaujímavejších svetových mien a skupín ako A. Pugacovova, T. Turner, W. Houston, G. Miller, M. Oldfield, D. Ross, E. Presley, ABBA, Queen, Rolling Stones, Bee Gees alebo The Beatles. Každopádne, edičná činnosť populárnej hudby Opusu sa zakladala na mladej generácii slovenských interpretov a skupín žánru populárnej piesne, pričom však istým podielom zohľadnila aj muzikál, operetu, džez, pieseň pre deti alebo zvlášť tvorbu zahraničných umelcov. Obľúbenosť produkcie populárnej hudby Opusu u recipientov dokazuje i skutočnosť, že ako najviac zarábajúci úsek svojou vysokou predajnosťou fakticky zarábala aj na ostatné úseky, čím vytváral finančný balans v činnosti podniku.¹¹¹

Úsek pre vydávanie folklóru sa koncentroval na vydávanie nahrávok autentického a štylizovaného slovenského folklóru. V tejto rovine pochopiteľne využíval k jeho nahrávaniu interpretačné umenie amatérskych i profesionálnych slovenských ľudových kapiel, súborov a interpretov.¹¹² Repertoár profesionálnych súborov reprezentoval SLUK, Lúčnica, VUS, OLUN alebo Mladé srdcia, amatérskych zase folklórne súbory Stavbár, Dimitrovec, Rozsutec alebo dychové súbory Prievidzanka, Malokarpatská kapela, Dubnická kapela a spevácky zbor Technik.

¹⁰⁹ DŽAVÍKOVÁ, Tamara, JADERKOVÁ, Barbora. *Populárna hudba: katalóg gramofónových nahrávok (LP platne)*. Bratislava: OPUS, 1984, s. 92 a 153.

¹¹⁰ Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

¹¹¹ Na internetovom portáli denníka SME je publikovaný článok *Spomienky na Opus*, ktorý sa mimo iné vyjadruje aj k téme o najväčšom zisku vydavateľstva z populárnej hudby. Na základe článku je to len „trudovaný mýtus“, pretože v skutočnosti sa najviac profitovalo z vážnej hudby, konkrétne „Najmä legendárni Warchalovci, ktorých albumy sa exportovali napríklad do Japonska vo veľmi slušných nákladoch.“ Táto hypotéza však nie je oficiálne verifikovaná.

JASLOVSKÝ, Marián, REHÁK, Oliver. *Spomienky na Opus*. In: *Sme.sk* [online]. Petit Press, a. s., 7. 10. 2006. [cit. 4. 8. 2016]. Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/2931850/spomienky-na-opus.html>

RAJTEROVÁ, Alžbeta. *Nový vietor do plachát Opusu. Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1990, roč. 22, č. 19, neoznačené.

Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

¹¹² FELLEGI, Pavol. Niekoľko údajov o vydavateľskej činnosti OPUSU v rokoch 1971-1985. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 20.

Profilové albumy súčasných významných ľudových hudobníkov a spevákov ako D. Laščiaková, A. Kubánková J. Černý, F. Zavarík alebo T. Andrašovan patrili taktiež medzi súčasť vydavateľskej politiky tohto úseku. V roku 1978 dokonca vyšla platňa s názvom *Dvorský – Slovenské ľudové piesne* v interpretácii profesionálneho operného speváka P. Dvorského. Edičná činnosť sa orientovala aj na diverzifikáciu hudobných prejavov jednotlivých miest a regiónov Slovenska. Ku príkladu, v roku 1973 vyšiel titul s názvom *Ľudové piesne zo Silice*, od dva roky neskôr zasa *Spevy a hudba spod Poľany, Na košickej turni, Od Trenčína* a v 80. rokoch to boli *Už Terchovci idú, Za Váhom, za Váhom, Hej, Pezinčanka hraj, Na Telgárte hrajú, Po Myjavsky* atď. Vydavateľskú prax v oblasti folklóru charakterizovala regulérna produkcia výberu ľudových piesní z významného folklórneho festivalu Východná. Navyše, príležitostne vychádzali aj hudobné prejavy iných národností a minorít ako maďarské ľudové piesne *Az if juság* v interpretácii súboru Mladé srdcia alebo *Čhajóri románi – Cigánske piesne a tance*. Vďaka takto koncipovanej edičnej činnosti Opus zachytával súčasný stav slovenskej ľudovej hudobnej kultúry pričom okrem profesionálnych umelcov dával príležitosť prezentovať svoje umelecké schopnosti aj amatérskym zoskupeniam a jednotlivcom.

Redakcia hovoreného slova sa upriamila na tvorbu pre dospelých i deti. Obsahovo šlo o pôvodné slovenské diela poézie i prózy, učebnej i zahraničnej inštruktívnej literatúry. Niektoré tituly určené pre deti preberali i z Československého rozhlasu a televízie, napr. *Relácie rozhlasového vysielania pre školy* alebo autorská dvojica Lasica a Satinský a ich zábavná televízna relácia *Ktosi je za dverami*. Najväčšie zastúpenie mali v každoročných edičných plánoch nahrávky rozprávok. Po nich to boli diela dôležitých slovenských spisovateľov ako M. Válek, I. Krasko, P. O. Hviezdoslav, M. Rúfus, Ľ. Podjavorinská a M. Rázusová-Martáková. Tvorba pre dospelých a zároveň divadelné umenie malo zastúpenie okrem dvojice Lasicu a Satinského aj v nahrávkach Radošínskeho naivného divadla alebo hereckých portrétoch národných divadelných umelcov, napríklad J. Krónera, J. Pántika, J. Kráľa a M. Hubu. Od roku 1976 sa začali objavovať aj cudzojazyčné nahrávky ako učebná literatúra. V tomto roku vyšla *Nemčina pre 6. roč. ZDŠ*, neskôr *Ruština pre dospelých* a *English for children*. Úsek pre hovorené slovo vydal počas celej činnosti Opusu najmenej zvukových nosičov. Aj napriek tomu jeho produkcia postupne pomaly stúpala. Pre porovnanie, v roku 1972 sa vydalo len 5 titulov, v roku 1986 to bolo 12 a o dva roky neskôr až 18. Táto skutočnosť bola pravdepodobne podmienená komerčnými cieľmi a koncentráciou vydavateľskej politiky Opusu na iné úseky.

Redakcia hudobnín a kníh o hudbe fungovala veľmi špecificky. Ako už bolo poznamenané, rastová krivka počtu vydaných publikácií za rok ostala za celú činnosť Opusu približne rovnaká. Na tento jav vplývalo viacero faktorov, ktoré dodnes nie sú všetky objasnené. Na jednej strane bola príčinou nízka predajnosť a problémy so subdodávateľmi, na druhej organizačné problémy vo vnútri vydavateľstva.¹¹³ Edičná prax tohto úseku mala „[...] zverejňovať výsledky vedeckého výskumu minulosti hudobnej kultúry na Slovensku, publikovať produkciu slovenských hudobných vedcov a súčasných slovenských skladateľov, [...] uspokojovať potreby vyučovacieho procesu na ľudových školách umenia [a] vychádzať v ústrety záujmovo-umeleckej amatérskej činnosti [...]”¹¹⁴ Takto nastolenú koncepciu sa darilo Opusu realizovať len čiastočne. Proporčne sa vydavateľský zámer delil zaokrúhlene na ¾ vydaných hudobnín a ¼ kníh o hudbe z celkového počtu približne 40 titulov. Aj keď knižné publikácie zaostávali za notovými, regulérne plnili plán v podpore slovenských hudobných vedcov. Muzikologická literatúra ako *Formy a druhy hudobného umenia* L. Burlasa, *Eugen Suchoň* a *Tonalita* J. Kresánka, *Vývoj európskeho notopisu* R. Rybariča atď., má dnes v hudobnej vede veľké opodstatnenie. Menšie zastúpenie mala aj česká a svetová muzikologická literatúra. V roku 1977 vydal Opus knihu M. Druskina *O západoeurópskej hudbe 20. storočia*, o rok neskôr vyšiel spis L. Dorůžku o populárnej hudbe *Populárna hudba – priemysel, obchod, umenie, Hudobníci 20. storočia* J. Vysloužila v roku 1981 a ku koncu činnosti Opusu ešte *Hudba v období romantizmu* od A. Einsteina. Z hľadiska diverzity charakteru publikácií prevažovala literatúra čiastkových disciplín muzikológie nad spismi hudobno-historickými alebo monografickými. Výsledky vedeckého výskumu na Slovensku boli každoročne zastúpené buď prácami o slovenskej ľudovej hudbe alebo literatúrou o hudobno-kultúrnej histórii Slovenska. V tomto kontexte to boli tituly ako *Piesne z Brezovej*, *Ľudová pieseň na Horehroní*, *Hudba v Bratislave*, *Historické organy na Slovensku*, *Slovenskí dirigenti a zbormajstri*, *Slovenská opera* apod. Vyzdvihnúť treba aj vydanie siedmich zväzkov *Slovenských spevov* vo vedeckej redakcii L. Galku. Na druhej strane, učebná literatúra sa do plánov kníh začleňovala len vo veľmi zanedbateľnom množstve, väčší podiel zastupovala v hudobnínach, hlavne

¹¹³ PALČÁKOVÁ, Elena. *Hudobné vydavateľstvo na Slovensku*. Bratislava, 1993. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Vedúci práce Prom. hist. Zuzana Marczellová, s. 78-84.

¹¹⁴ FELLEGI, Pavol. Niekoľko údajov o vydavateľskej činnosti OPUSU v rokoch 1971-1985. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 18.

v druhej perióde skúmaného obdobia. Každý rok sa produkovali cvičenia pre rôzne nástroje určené pre hudobné školy a samoukov. Najviac opakovaným menom boli cvičenia pre klavír C. Czerného. V priebehu 70. rokov najväčší podiel tvorili notové publikácie súdobých slovenských autorov. Od začiatku 80. rokov sa tento stav začal systematicky znižovať a zaraďovať sa začali aj hudobniny tvorby interpretov populárnej piesne ako sú M. Žbirka, M. Gombitová, P. Nagy a Elán. Zároveň Opus publikoval aj výber piesní z festivalu Bratislavská lýra. Do edičných plánov sa zaraďovali i notové transkripcie veľkých mien dejín hudby ako J. S. Bach, W. A. Mozart, L. van Beethoven alebo P. I. Čajkovskij. Súčasne však so slovenskou ľudovou hudbou mali na nich najnižší podiel. Kompletný zoznam vydaných publikácií Opusu z oblasti hudobní a kníh o hudbe je dostupný už v spomínanej diplomovej práci E. Palčákovej.¹¹⁵

Osobitnou kategóriou edičnej politiky vydavateľstva predstavovalo aj vydávanie edícií vo forme jednotlivých platní alebo ucelených tematických celkov. Ku príkladu možno uviesť edíciu historickej hodnoty *Musica antiqua slovacca* z roku 1972, ktorá prezentovala slovenskú hudbu 14.-17. storočia a jej druhý diel z roku 1975 s rovnomerným názvom, ktorý obsahoval hudbu 16.-18. storočia na Slovensku. Obe nahrávky sú v podaní Pražských madrigalistov.¹¹⁶ Z oblasti vážnej hudby sú to ďalej napríklad edícia s názvom *Orchestrálna hudba, Komorná hudba, Vokálna hudba, Československé historické organy (organy na Slovensku), Organové dielo J. S. Bacha, Z histórie slovenskej opery, Hudobná minulosť na Slovensku, Operné komplety* atp. Z folklórneho okruhu majú význam edície *Z klenotnice ľudovej hudby, Panoráma hudobnej a piesňovej kultúry, Dychová hudba a Prix de musique folklorique de radio Bratislava*, ktoré obsahuje nahrávky úprav slovenských, moravských a českých ľudových piesní. V populárnej hudbe edície zastupujú platne *Bratislavská lýra, Ďžez, Bratislavské džezové dni, Tancujte s nami, Tvorba pre deti a Filmové melódie*. Takisto aj do oblasti hovoreného slova boli zaradené význačné tituly ako *Päť storočí slovenskej*

¹¹⁵ PALČÁKOVÁ, Elena. *Hudobné vydavateľstvo na Slovensku*. Bratislava, 1993. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Vedúci práce Prom. hist. Zuzana Marczellová, 90 s.

¹¹⁶ ŠIŠKOVÁ, Inge. Gramorecenzia. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1973, roč. 5, č. 15, neoznačované. *Musica antiqua slovacca*: hudba 16.-18. storočia na Slovensku. *Discogs.com* [online databáza]. © 2016 Discogs® [cit. 1. 8. 2016]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Pra%C5%B5sk%C3%AD-Madrigalisti-Umeleck%C3%BD-Ved%C3%BAci-Miroslav-Venhoda-Musica-Antiqua-Slovaca-Hudba-16-18-Storo%C4%8D/release/5835885>

poézie, Herecké portréty, Rozprávky a Humor. V rámci neperiodických publikácií vyšli edície *Fontes musiace in Slovacia* a *Stará hudba na Slovensku*.¹¹⁷

V dôsledku politiky komunistického režimu bolo povinnosťou všetkých dramaturgov zaraďovať do plánov aj tituly so socialistickou tematikou. Najväčší podiel ideologicky zameraných titulov mala populárna hudba a folklór. Masovo šíriace sa žánre populárnej hudby a vysoká obľúbenosť národných piesní u slovenských poslucháčov v rámci politickej ideológie predstavovali najväčší dosah na spoločnosť. Politické, angažované, budovateľské alebo robotnícke nahrávky zaznamenávajúce úseky z dejín komunistickej strany a robotníckeho hnutia, alebo reagujúce na politické dianie, jubileá a pod., boli súčasťou každoročného edičného plánu. V oblasti vážnej hudby vyšli platne s robotníckymi a revolučnými piesňami *Veľ, červená zástava* v autorskom spracovaní súdobej skladateľskej generácie a interpretácií významných slovenských telies z roku 1972 alebo *Pionierske piesne* a *Pozdrav Kalinke* z konca 70. rokov, titul *...a život bude láska* k výročiu XVII. zjazdu KSC z roku 1986.¹¹⁸ Úsek populárnej hudby pravidelne vydával zvukové záznamy angažovaných piesní z Festivalu politickej piesne v Sokolove a Martine. Množstvo spevákov a speváčok populárnej hudby boli režimom vedení k nahrávaniu takéhoto typu piesní, napríklad P. Nagy, M. Laiferová alebo K. Duchoň, takže túto tvorbu možno nájsť aj na platniach s ich nahrávkami. Ako však poznamenala Laiferová, neboli to piesne prvoplánové, ale v rámci vlády komunizmu im pomáhali udržať sa na hudobnej scéne.¹¹⁹ Z folklóru možno spomenúť tituly *Partizánska*, *Svetu mier* alebo *Nechajte lietať holubice mieru*. Aj v hovorenom slove vychádzali platne so socialistickou tematikou, ku príkladu *Víťazný február* z roku 1973 a o šesť rokov neskôr i *Dokumenty, ktoré hovoria*. Z každoročných rozborov činnosti Opusu vyplýva, že s úmerným rastom vydaných platní počet politicky zameraných titulov rástol neúmerne. To znamená, že aj keď pomer vydaných titulov rokmi narastal, podiel ideologicky koncipovaných diel ostal

¹¹⁷ FELLEGI, Pavol. Niekoľko údajov o vydavateľskej činnosti OPUSU v rokoch 1971-1985. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 19.

MÓŽI, Alexander. Gramorecenzia: Folklór na platniach vydavateľstva OPUS. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1972, roč. 4, č. 5, neoznačované.

PALČÁKOVÁ, Elena. *Hudobné vydavateľstvo na Slovensku*. Bratislava, 1993. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Vedúci práce Prom. hist. Zuzana Marczellová. s. 87.

¹¹⁸ KOVAŘOVÁ, Dagmar. Gramorecenzia: *Veľ, červená zástava*. *Hudobný život*. Bratislava: Obzor, 1972, roč. 4, č. 23, neoznačované.

¹¹⁹ Rozhovor s Marcelou Laiferovou, interpretka slovenskej populárnej hudby, 24. 6. 2016, archív N. Bartošovej.

približne na rovnakej úrovni. Navyše, od polovice 80. rokov s približovaním sa k revolúcií v osemdesiatom deviatom ich podiel výrazne klesal.

Obece sa orientácia vydavateľskej politiky slovenského vydavateľstva Opus na základe štatutárnych dokumentov z archívu mala zamerať na popularizáciu pôvodnej slovenskej tvorby a interpretov. Výsledky z dvadsaťročnej činnosti Opusu všetkých úsekov ukazujú, že tento zámer bol sčasti splnený. Najmä v 70. rokoch vydavateľstvo kladlo dôraz na väčšinové zastúpenie nahrávok slovenských skladateľov vo vážnej a populárnej hudbe. Začiatkom 80. rokov však pomer skladateľov zvlášť v úseku pre vážnu hudbu začal klesať. Do edičných zámerov sa vďaka rozvíjajúcemu potenciálu obchodnej činnosti viac zaraďovali licenčné tituly alebo nahrávky hudby svetovej. Každopádne, oblasti folklóru a hovoreného slova tento plán plnili skoro bezvýhradne nakoľko sa venovali systematickému vydávaniu diel slovenských autorov a preferovali interpretačné umenie národných umelcov. Najmenej výkonnou oblasťou sa stala produkcia neperiodických publikácií, ktorá mimo iné mala zabezpečiť šírenie notových materiálov diel súdobej generácie slovenských autorov, čo fakticky bolo zabezpečené len pre obdobie do konca 70. rokov. Celkovo možno na základe tohto prehľadu vyvodit', že vydavateľská politika Opusu poskytla interpretačné zázemie národným umelcom pričom však viac mohla zohľadniť aj autorskú tvorbu a to najmä v oblasti vážnej hudby. Tvorba edičných plánov však záležala na viacerých faktoroch týkajúcich sa celej prevádzky podniku, ktoré je potrebné pri hlbšej analýze vziať do úvahy. Aj napriek tomu predkladaný informačný prierez vydavateľskou činnosťou na umeleckom úseku Opusu ukázal, že v rámci šírenia a zachovávanía národnej hudobnej kultúry plnia vydané nosiče, knihy a hudobniny významnú funkciu v dejinách slovenskej hudobnej kultúry.

2. Časť teoretická

2.1. Vplyv komunizmu na činnosť vydavateľstva Opus

Pri skúmaní gramofónového priemyslu bývalého Československa je dôležité vziať do úvahy i politické vplyvy komunistického režimu na aktivity jednotlivých podnikov. Hudobné vydavateľstvá predstavovali vhodný a súčasne potrebný prostriedok ako aplikovať ideológiu socializmu na ich produkty a ako kontrolovať ich distribúciu. Ako jeden z hlavných zdrojov propagácie hudobnej kultúry v štáte výrazne ovplyvňovali nielen hudobný vkus obyvateľstva, ale aj jeho spoločenskú mienku. Vydavateľstvá tak museli fungovať pod dohľadom vyšších štátnych orgánov, ktoré podľa potreby regulovali ich aktivity. Najväčšiu potrebu dozoru videla komunistická strana v šírení populárnej hudby. Vzhľadom na to, že práve tento typ hudby sa šírila (a stále šíri) najmasovejšie a svojou početnou žánrovou diferenciáciou nachádzala obľubu snáď u všetkých generácií, pre komunistických vládnych funkcionárov predstavoval určitú hrozbu.¹²⁰ Obmedzenie „negatívneho vplyvu hudby“ na spoločnosť prebehlo v období tzv. normalizácie vďaka centralistickému riadeniu kultúrnych inštitúcií v Československu koordináciou niekoľkých aparátov gramofónového priemyslu.¹²¹

Predkladaný text sa špecificky zameria na model komunistického riadenia na území bývalého Československa v období tzv. normalizácie v rámci jedného článku hudobného priemyslu. Na konkrétnych prípadoch z činnosti a vnútro podnikovej štruktúry hudobného vydavateľstva Opus bude tento princíp ďalej objasnený. Vzhľadom na to, že najväčšie zmeny postihli oblasť populárnej hudby, sa primárny záujem bude orientovať na tento okruh. V prvom rade je ale potrebné zasadiť československý gramofónový priemysel do kontextu doby.

Medzi gramofónovým priemyslom kapitalistických štátov a štátov východného bloku figuruje jeden zásadný rozdiel – v otázkach vydavateľskej politiky a obchodu sa činnosť západných podnikov uskutočňovala demokratickejšie. Jednou z hlavných príčin je diferencovaná správa štátneho imania v oboch celkoch v danom časovom rozmedzí rokov 1969 až 1989. Zatiaľ čo v kapitalistických štátoch platila dualita štátneho

¹²⁰ HOUDA, Přemysl. *Intelektuální protest, nebo masová zábava?: Folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace*. Praha: Academia, 2014, s. 69.

DORŮŽKA, Lubomír. *Populárna hudba - priemysel, obchod, umenie*. 1. vyd. Bratislava: Opus, 1978, s. 144 -151.

¹²¹ Úvodzovky na tomto mieste vyjadrujú socialistický kontext zmýšľania o hudbe, nie sociologický účinok hudby na poslucháča.

a súkromného majetku, vo väčšine spolkových krajín ZSSR sa presadzovalo centrálné riadené hospodárstvo a teda i centrálné riadená kultúra.¹²² Ako ďalej dokladá L. Dorůžka, väčšina inštitúcií západných štátov bola vo vlastníctve jednotlivca a tie sledujú predovšetkým zárobkové a komerčné ciele. Naproti tomu boli tieto inštitúcie v socialistickej spoločnosti majetkom štátu a preto „[...] slúžia – alebo aspoň by mali slúžiť – celospoločenským záujmom.”¹²³ To znamená, že západné štáty nasledovali vlastné vzorce plnenia úloh a potrieb vydavateľstva vychádzajúce z vnútra podniku, nie z ustanovení vyšších aparátov. Na druhej strane parametre vedenia nahrávacích spoločností východného bloku vyplývali z ideologicky motivovaných nariadení komunistických vládnych orgánov. Tento mechanizmus centralistického riadenia do určitej miery stimuloval činnosť hudobných vydavateľstiev ako štátnych inštitúcií a zároveň limitoval ich prirodzený rast a rozvoj vo viacerých sférach, umeleckých či ekonomických. Na tento systém riadenia sa dá nazeráť zo širšej perspektívy a to v prípade skúmania centralizmu v zmysle celého východného bloku alebo z užšej so zameraním na jednotlivé štáty.

V Československu na konci 60. rokov, v období tzv. pražskej jari došlo k uvoľneniu vplyvu strany vrátane komunistického kultúrno-politického centralizmu. Situácia v kultúre sa začala do určitej miery približovať kapitalizmu. Podľa československej vlády v populárnej hudbe došlo „[...] k postupnému prenikaniu negatívnych tendencií anglosaskej proveniencie [a] k podriadeniu celej sféry komerčným záujmom. [Tiež] existovala rada nelegálnych agentúr a živelne sa rozšírilo usporadúvanie festivalov s pochybnou alebo i protisocialistickou ideovou náplňou. Do piesňových textov prenikali životné pocity vlastnej kapitalistickej spoločnosti, ako nihilizmus, anarchizmus, filozofia hippies, životné skepsy a pod.”¹²⁴ Sovietski politici tieto udalosti chápali ako „kontrarevolúciu” v dôsledku čoho zaviedli opatrenia a

¹²² MACEK, Jiří. *ABC diskofila*. Praha: Supraphon, 1976, s. 103.

Centralizmus je v online SSSJ charakterizovaný ako „systém riadenia nižších organizačných zložiek z nadriadeného centra; posilňovanie rozhodovacích právomocí v centre moci (často bez dostačujúceho poznania situácie na nižšej úrovni).”

Centralizmus. *Slovníky.juls.savba.sk* [online]. © Jazykovedný ústav L. Štúra SAV. [cit. 4. 7. 2016].

Dostupné z:

<http://slovníky.juls.savba.sk/?w=centralizmus&s=exact&c=Q1da&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=sssj2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=ber nolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskes&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#>

¹²³ DORŮŽKA, Lubomír. *Populárna hudba - priemysel, obchod, umenie*. 1. vyd. Bratislava: Opus, 1978, s. 144.

¹²⁴ KOTEK, Josef. Heslo moderní populární hudba. In: MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věčná*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1983, s. 273.

sprísnilo podmienky v oblasti populárnej hudby v rovine legislatívy. „Boli zrušené živelne vznikajúce gramofónové spoločnosti Discant a Ariston rovnako ako agentúry Spirála, Spektrum, Daily Club, Park Centrum. Z gramofónovej produkcie boli vyradené nežiaduce tituly, bolo zavedené overovanie textovej stránky zábavnej hudby z hľadiska politickoideového obsahu. [...] Vlády ČSR a SSR v roku 1972 prijali príslušné opatrenia k zjednoteniu kultúrne politických i odborných prístupov k celej oblasti zábavy, k upevneniu agentážneho systému, k znovuzavedeniu evidencie všetkých umelcov tejto sféry [skrz] rekvalifikácie [...].”¹²⁵ Opäť bol nastolený tvrdý centralizmus a prísny dozor nad vývojom hudby takisto. P. Houda konštatuje, že „Oficiálna hudobná scéna [v Československu] sa s polovicou sedemdesiatych rokov (spojená s rekvalifikáciami) stala definitívne priestorom štátneho vplyvu. Tým nie je myslené len televízne a rozhlasové vysielanie a vydávanie nahrávok, ale tiež veľké sály v mestách Čiech a Moravy a Slovenska (tam bola situácia trochu voľnejšia) [...]”¹²⁶ V tejto rovine je možné upriamiť pozornosť spomínaného sústreďenia moci aj v rámci Československa a skúmať jeho dosah na smerovanie hudobného umenia a biznisu na našom území po roku 1968.

K centralizácii kultúry na území Československa medzi rokmi 1969 až 1989 so zreteľom na českú populárnu hudbu sa vyjadruje už štúdia J. Blümla *Státní kulturní politika a česká populární hudba v období tzv. normalizace (k činnosti státních uměleckých agentur v letech 1969 – 1989)*. Podľa neho bola „komunistická kultúrna politika všeobecne založená na centrálnom riadení kultúry prostredníctvom siete štátnych inštitúcií.”¹²⁷ V umení tieto inštitúcie kontrolovali plnenie politicko-ideovej funkcie, teda propagáciu komunistickej strany. Centralizmus sa teda v umení najviac prejavoval skrz orgány, ktoré ho pomáhali formovať na základe pravidiel vychádzajúcich z presvedčenia komunistickej vlády. V rámci Československa to boli inštitúcie ako Československý rozhlas, Československá televízia, hudobné vydavateľstvá, hudobné agentúry a Zväz československých skladateľov a koncertných umelcov. Vplyvom osobitých nástrojov, ktoré komunistická kultúrna politika využívala k usmerňovaniu činnosti podriadených orgánov J. Blüml dospieva k názoru, že práve

¹²⁵ KOTEK, Josef. Heslo moderní populární hudba. In: MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věcná. 2. dopl. vyd.* Praha: Supraphon, 1983, s. 274.

¹²⁶ HOUDA, Přemysl. *Intelektuální protest, nebo masová zábava?: Folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace.* Praha: Academia, 2014, s. 74-75.

¹²⁷ BLÜML, Jan. Státní kulturní politika a česká populární hudba v období tzv. normalizace (k činnosti státních uměleckých agentur v letech 1969-1989). In: *Proměny hudby v mněním se světě.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 44.

„tieto nástroje zabrzdili vývoj českej populárnej hudby a utlmili jej tvorivý potenciál na mnoho rokov.“¹²⁸ Podobný účinok mala centrálna riadená kultúra aj na oblasť slovenskej populárnej hudby.

Hudobné vydavateľstvá ako štátne umelecké podniky po roku 1969 naďalej patrili v celom Československu do kompetencie Ministerstva kultúry ČSSR. Vzhľadom na to, že rokom 1968 vstúpil do platnosti zákon o československej federácii sa táto právomoc rozdelila medzi ministerstvá kultúry oboch federatívnych republík. Ako už bolo avizované, aj práve vďaka tomuto zákonu si Slovensko vydobylo existenciu vlastného hudobného vydavateľstva. Prijatím tohto zákona sa nadriadeným orgánom Opusu teda stalo Ministerstvo kultúry SSR.¹²⁹

V rámci dohľadu nad umeleckou činnosťou Opusu a tvorivej aktivity umelcov spolupracujúcich s vydavateľstvom patrilo medzi základné úlohy ministerstva kultúry zabezpečiť produkciu ideologicky prijateľného umenia.¹³⁰ V hudobno-vydavateľskej praxi sa tento systém kontroly prejavoval vo viacerých okruhoch, od administratívnych úkonov cez inšpekciu dramaturgických plánov až po dozor nad exportom a importom gramoplastní do krajiny. Prísny politický dohľad nad národným podnikom si komunistická strana vydobyla už pri zakladaní samotného vydavateľstva právom spolupodieľania sa na výbere pracovníkov predovšetkým vedúcich postavení vydavateľstva ako je zrejmé zo štatutárnych dokladov o zriadení Opusu z roku 1972. Minister SSR [M. Válek, pozn. autorky] si v nich jasne „vyčleňuje právo schváliť riaditeľa podniku, [...] ktorého po vyjadrení Slovenského odborového zväzu, pracovníkov kultúry umenia a spoločenských organizácií vymenúva a odvoláva [...] a ktorému zodpovedá za činnosť vydavateľstva.“¹³¹ I. Stanislav si síce za riaditeľské kreslo sadol vďaka členstvu v komunistickej strane, ale aj kvôli jeho vlastnej iniciatíve

¹²⁸ BLŮML, Jan. Státní kulturní politika a česká populární hudba v období tzv. normalizace (k činnosti státních uměleckých agentur v letech 1969-1989). In: *Proměny hudby v mněním se světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 44.

¹²⁹ Zákon o federácii mal dovoľovať väčšiu právomoc SSR. Tzv. pragocentrizmus však aj napriek tomu zákonu pretrvával a KSČ si ponechala monopol v rozhodovaní. Politický pluralizmus tak nebol zachovávaný. V gramofónovom priemysle sa nastolená situácia odrazila najmä vo finančnom toku prostriedkov a rozličných nariadení o hospodárení a ekonomike štátu plynúcich z centra Prahy. Hudobné vydavateľstvo Opus fakticky vzniklo jednak vďaka tlaku na politické orgány a jednak z dokázania vládných činiteľov spoločnosti o správnosti nového federálneho zákona, ktorý iniciovali. Pragocentrizmus však nie je predmetom tejto práce, preto sa k nemu neviažu ďalšie hlbšie úvahy. RATAJ, Jan, HOUDA, Přemysl. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010, s. 371-374.

21. Ústavný zákon 143/1968 Zb. (o československej federácii). *Dediserver.eu* [online]. [cit. 5. 7. 2016]. Dostupné z: <http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/data/CS19682710>

¹³⁰ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, štatút Opusu n. p. 1972.

¹³¹ Ibid.

o založenie Opusu.¹³² Riaditeľ ďalej po prerokovaní s MK SSR menuje členov edičnej rady, ktorá funguje ako „[...] poradný orgán [riaditeľa] pre závažné otázky ideovo-umelecké a koncepcie edičnej politiky [...]”.¹³³ V praxi to znamenalo, že riaditeľ Opusu sa svojím podpisom na každoročných edičných plánoch zaručoval MK SSR a ÚV KSS, že všetky plánované hudobné nahrávky sú v súlade s kultúrno-politickými požiadavkami. V prípade porušenia predpisov, napr. vydania titulov so „závadným” textom alebo umelcov, ktorí prejavili známky nesúhlasu a odporu s režimom, bol minister kultúry oprávnený odvolať riaditeľa z funkcie.

Vydavateľská politika socialistického gramofónového priemyslu v rovine obchodnej kooperácie so zahraničím a tržného ukotvenia produkcie vydavateľstiev v cudzích krajinách spadala pod ustanovenia socialistickej vlády, čím znova preukázala znaky centralizmu. Dôvodom bola opäť kontrola nad šírením „správnej” hudby v duchu politickej ideológie komunizmu a obmedzenia šírenia západného, predovšetkým populárneho hudobného umenia.¹³⁴ Zahraničný obchod organizovali tzv. výsadné spoločnosti, teda exportné podniky, skrz ktoré vydavateľstvá nakupovali platne alebo distribuovali svoju produkciu. Na československom území toto miesto zastávali Artia pre ČSR a Slovart pre SSR.¹³⁵ Export produkcie Opusu nepredstavuje závažnú otázku v kontexte politického vplyvu tak ako import, pretože vývoz primárne závisel na zahraničných spoločnostiach. Následkom tejto skutočnosti nie je na tomto mieste bližšie rozvádzaný.

Medzinárodný nákup a predaj gramoplatní sa uskutočňoval na základe subnakladateľskej zmluvy dvojakou formou: a) vývozom hotových platní – tento spôsob sa preferoval na území predaja uskutočňovaného v rámci socialistických zemí nakoľko si vyžadoval vhodné dopravné a colné podmienky; b) predajom platní na licenčnej báze – zahraničný klient dostal vzorovú platňu/magnetofónový pás, na základe

¹³² DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava: Hajko&Hajková, 2006, s. 164.

¹³³ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, štatút Opusu n. p. 1972.

¹³⁴ Pred pätnástimi rokmi vznikol OPUS: Koncepcia je jasná. Rozhovor s PhDr. IVANOM STANISLAVOM, riaditeľom Čs. hudobného vydavateľstva OPUS. In: *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., s. 10.

¹³⁵ Opus čiastočne spolupracoval s Artiou nakoľko táto spoločnosť zabezpečovala licenčný obchod ešte pre supraphonskú pobočku v Bratislave a po delimitácii zostalo v jej kompetencii niekoľko titulov. Ku príkladu možno ešte dodať, že v rámci ZSSR to boli spoločnosti Medžunarodnaja kniga, v Maďarsku Kultura a v NDR Buchexport.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, Dohoda o delimitácii a podklady pre činnosť novovzniknutého podniku OPUS na r. 1971.

MACEK, Jiří. *ABC diskofila*. Praha: Supraphon, 1976, s. 104.

ktorého z vlastných prostriedkov ďalej lisoval platne podľa vlastnej preferencie jej vizuálnej stránky. Táto forma sa stala bežnou pre produkciu populárnej hudby kvôli rýchlemu obratu a reagovaniu na ponuku, využívala sa hlavne v spolupráci s kapitalistickými štátmi.¹³⁶ Kolaborácia so zahraničnými hudobnými vydavateľstvami tvorila dôležitú súčasť vydavateľskej politiky pre každé vydavateľstvo, teda i pre Opus. V tomto smere jeho činnosť zastupoval spomínaný Slovart. Ten po českej Artii pri delimitácii supraphonskej pobočky v Bratislave prevzal všetko zásobovanie stredísk v zahraničí.¹³⁷ Nakoľko sa táto bakalárska práca už konkrétne k zahraničnej produkcii vyjadrovala, v tomto kontexte budú primárne opísané obchodné aktivity vydavateľstva s dôrazom na ich proces.

Obchodovanie Opusu so zahraničnými vydavateľstvami zahŕňalo zložitý, najmä administratívny postup, ktorý v niektorých prípadoch trval i viac ako štvrt' roka.¹³⁸ Rozhodujúcim faktorom pre vydavateľský zámer v rámci zahraničnej produkcie boli fakticky finančné ukazovatele. Pridelená hodnota devízových prostriedkov z ministerstva limitovala Opus v obchode so zahraničím. Táto devízová čiastka sa líšila medzi dovozom produkcie z kapitalistických a socialistických štátov.¹³⁹ Výber zahraničných titulov sa teda nerealizoval len na základe kultúrno-politických faktorov. Redaktori pri takto nastavenom systéme museli vziať do úvahy nielen umelecké, ale i ekonomicko-komerčné požiadavky trhu.¹⁴⁰ Navyše, z každoročných rozborov činností Opusu je zrejmé, že redaktori museli do edičných plánov zahŕňať hudobné diela z gramofónovej produkcie oblasti ZSSR. O týchto socialistických tituloch sa dopredu vedelo, že po nich nebude dopyt, ale aj napriek tomu mali byť z hľadiska nariadení v edičnom pláne obsiahnuté.¹⁴¹ Finančný balans dorovnávali tituly z populárnej hudby ako komerčného prostriedku k dosiahnutiu ekonomickej rovnováhy.¹⁴² Okrem toho každoročne zástupcovia Slovartu a Opusu jazdili na obchodné cesty a stretávali sa na medzinárodných veľtrhoch hudobných vydavateľstiev, mimo iné i vo významnom

¹³⁶ MACEK, Jiří. *ABC diskofila*. Praha: Supraphon, 1976, s. 104.

POSPÍŠIL, Vilém. Deset let slovenského vydavatelství OPUS. *Hudební rozhledy*. Praha: Panorama, 1981, roč. 34, č. 1, s. 41-42.

¹³⁷ URSÍNYOVÁ, Tereza. Štart OPUS-u. *Hudobný život*. Bratislava: OBZOR, 1971, roč. 3, č. 2, neoznačované.

¹³⁸ V archívnych dokumentoch Opusu v kartónoch o licenčných vzorkách č. 24 až 26 je možné túto zložitú sieť edičného procesu zahraničných titulov dôkladnejšie uchopiť a vyvodiť z nej dôsledky na činnosť vydavateľstva i vážnosť politických zásahov do šírenia hudobnej kultúry v krajine.

¹³⁹ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 9, Úsek riaditeľa – ročné rozborov činnosti 1971-1979.

¹⁴⁰ Rozhovor so Š. Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

¹⁴¹ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 9, Úsek riaditeľa – ročné rozborov činnosti 1971-1979.

¹⁴² Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 28, Umelecký úsek – edičné plány 1981-1988.

MIDEM v Cannes, kde obchodovali s reprezentantmi nahrávacích spoločností z celého sveta.¹⁴³ Predmetom takýchto výjazdov bolo primárne sledovanie hudobných noviniek a ústne dojednávanie budúceho obchodu medzi vydavateľstvami. Nasledovalo písomne spracovanie všetkých náležitostí a spomínaný dlhý administratívny proces. Samozrejme, každoročný edičný plán a teda i plán exportných a importných platní finálne schvaľovalo až zasadnutie Kolégia ministra kultúry – poradného orgánu MK SSR.¹⁴⁴ Touto byrokratickou cestou sa prejavil vplyv komunistického riadenia v slovenskom gramofónovom priemysle s potrebou kontroly jednak ideovej a jednak ekonomickej.

Výskum D. Matouška o československom gramofónovom priemysle v období tzv. normalizácie ukazuje, že princíp devízových prídeltov v celom tomto priemysle obmedzoval vydávanie platní konkrétneho umelca len na jedenkrát v rozmedzí 3 až 4 rokov. Dôsledkom toho československí redaktori uprednostňovali vydávanie výberu skladieb jednotlivých interpretov pred štúdiovými platňami.¹⁴⁵ Avšak na základe rozhovoru so Š. Dankom sa táto prax neuskutočňovala. Dodal, že ani aktuálne zahraničné tituly sa na naše územie nedostávali s veľkým oneskorením pretože redaktori pružne reagovali na svetové hudobné novinky.¹⁴⁶ Zároveň potvrdil, že celkový politický vplyv na zahraničnú činnosť sa odrazil skôr byrokratickou cestou ako priamymi, závažnými zásahmi do vydavateľskej politiky.

Napriek všetkým doposiaľ spomenutým inštrumentom komunistickej politiky sa ústredným nástrojom, ktorým sa najviac v československom gramofónovom priemysle manipulovalo, stalo spolurozhodovanie vládnych orgánov o koncepcii dramaturgie československých vydavateľstiev. Ďalší priamy zásah do smerovania edičných plánov skrz zákazy, cenzúry a nariadenia o vydávaní konkrétnych titulov gramofónových platní cielene mierilo k formovaniu „správnej“ socialistickej hudobnej kultúry. V prvom rade

¹⁴³ Z francúzskeho originálu *Marché international du disques et éditions musicales*.

STANISLAV, Ivan. *Showbusiness má rande v Cannes*. Bratislava: LITERA, 1992, s. 9.

¹⁴⁴ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 28, Umelecký úsek – edičné plány 1981-1988.

¹⁴⁵ MATOUŠEK, Daniel. *Gramofónový průmysl v komunistickém Československu se zaměřením na dobu tzv. normalizace*. Brno, 2013. Magisterská práca. Filozofická fakulta Masarykovej univerzity. Vedúci práce Mgr. Viktor Pantůček, s. 23-24.

¹⁴⁶ Vid' príklad s vydaním titulu *Ring Ring* švédskej skupiny ABBA v roku 1974 tesne po *Eurovízii*, ktorú táto štvorčlenná formácia vyhrala v rovnakom roku.

Jeho stanovisko je možné potvrdiť i online na www.discogs.com komparáciou piesní vydaných pod značkou Opus s originálnymi albumami vydanými v ich dvorných nahrávacích spoločnostiach.

DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava.

Hajko&Hajková, 2006, s. 179-183.

Rozhovor so Š. Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

o počte všetkých vydaných nahrávok či knihách a hudobniách o hudbe na území SSR rozhodovalo ministerstvo kultúry vydaním štátneho vykonávacieho plánu rozvoja národného hospodárstva SSR. Podľa archívnych dokumentov o edičnej činnosti Opusu tento plán „[...] vychádzal zo smerníc, ktoré schválila vláda SSR [...] prihliada pritom na návrhy VHJ [Výrobnno-hospodárska jednotka, pozn. autorky] a ústredných orgánov a po ich vyhodnotení z hľadiska možností a potrieb hospodárstva, konkretizuje úlohy plánu tak, aby sa v ňom dôslednejšie zabezpečovali základné kultúrno-politické a hospodárske zámery politiky strany, vytýčené [...] KSČ a KSS [...]”¹⁴⁷ Toto centralistické riadenie edičných plánov určovalo hranice edičnej činnosti Opusu. Prirodzene, základným elementom jednotlivých dramaturgov teda bolo naplniť dané štátne plány. Ich tvorba sa preto stala náročným a dôležitým procesom žiadajúcim si dôkladné uváženie a premyslenie titulov, ktoré sa na daný rok zahrnú do edičných plánov tak, aby vyhoveli daným stranickým požiadavkám. Okrem umelecko-komerčných hľadísk bolo nutné vziať do úvahy i ideovo-politické naplnenie úloh. Každoročne tak Opus okrem titulov atraktívnych pre spoločnosť, ktoré boli zárukou vysokej predajnosti, doslova museli vydávať i tituly, ktoré naopak boli zárukou spokojnosti stranických funkcionárov. Konkrétne sa jednalo o vydávanie tzv. žánru politickej piesne alebo kníh a účelových nákladov, ktoré oslavujú stranu.¹⁴⁸ Primárnou myšlienkou takýchto diel teda bola bezprostredná oslava socializmu, ktorej umelecká stránka bola podriadená.¹⁴⁹ Produkcia takto zameraných titulov bola z hľadiska nariadení nutná aj napriek tomu, že výsledné čísla ukazovali ich nízku predajnosť. Navyše, každý ročný dramaturgický plán bol schvaľovaný MK SSR ešte predtým ako sa mohol začať realizovať.¹⁵⁰ Zo spomienok Š. Danko je ešte nutné znova podotknúť, že platne, ktoré sa nepredali nemohli dlho ostať na sklade a preto sa po určitom časovom úseku šrotovali.¹⁵¹

Najväčším paralyzátorom komunistickej politiky pre vydavateľskú politiku Opusu a s tým spojené šírenie hudobnej kultúry však neboli štátne limitácie produkcie

¹⁴⁷ V SNA sa nachádzajú 4 kartóny s názvom Štátny vykonávací plán. V predkladanom výskume však zohľadnené neboli z kontextuálnych príčin.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 27, Umelecký úsek – edičné plány 1971-1980.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Konkrétne príklady vid' predošlá kapitola o vydavateľskej činnosti umeleckého úseku.

¹⁵⁰ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 27, Umelecký úsek – edičné plány 1971-1980.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 28, Umelecký úsek – edičné plány 1981-1988.

DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 104-105.

¹⁵¹ Rozhovor so Š. Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

vydavateľstva, ale fungujúca cenzúra. Tá sa v hudobnom biznise celej ZSSR stala akýmsi typickým a hlavným prejavom centralizmu sovietskej vlády. V gramofónovom priemysle a teda i vo vydavateľstve Opus sa najväčšmi prejavila v oblasti populárnej hudby cenzúrou textov, zákazmi vydávania niektorých „nežiaducich“ titulov a určitým spôsobom i obmedzením umeleckej činnosti interpretov v podobe rekvalifikačných skúšok. Celkovo sa o cenzúre v hudbe v období tzv. normalizácie v Československu dajú dnes čerpať informácie len veľmi striedmo. Väčšinou sa o nej vyjadrujú samotní umelci alebo bývalí pracovníci hudobných inštitúcií v literatúre monografického charakteru, spomienkových publikáciách o bývalom režime alebo televíznych reláciách zameraných na hudbu.¹⁵² Aj napriek pomerne početným rozpravám o cenzúre je v súčasnosti stále slabo analyzovaný jej dopad na samotnú hudbu a hudobnú kultúru v našej krajine. Existuje však niekoľko dôvodov prečo je tento fenomén dôležité odborne posudzovať. V prvom rade cenzúra predstavuje určitý zásah do umeleckej tvorby, do hudobnej kompozície, ktorý ohraničuje umelcovu tvorivú činnosť. Či už ide o obmedzenia v textovej alebo hudobnej zložke, samotné dielo môže nadobudnúť iný rozmer ako autor pôvodne plánoval. Každopádne, aj keď sa cenzúra v období normalizácie v hudobnom priemysle neprejavovala tak silne ako pred touto etapou, neprestajne vplývala na hudobnú kultúru a hudobný život obyvateľstva.¹⁵³ Prostredníctvom konkrétnych príkladov z činnosti hudobného vydavateľstva Opus možno objasniť jej reálnu podobu a vyvodiť jej vážnosť na dosah hudby a jej šírenie.

Ako už bolo spomenuté, populárna hudba predstavovala najväčší terč pre komunistický systém. Okrem najvyššej predajnosti zo všetkých hudobných vrstiev si vyžiadala osobitnú pozornosť štátnych predstaviteľov.¹⁵⁴ Vďaka veľkej žánrovej diferenciacii patrila do kategórie, ktorá dokázala vyhovieť hudobným preferenciám všetkých vekových vrstiev. Skrz masovokomunikačné prostriedky sa spomedzi všetky hudobné typy šírila najdynamickejšie čím prirodzene stúpala jej dosah na poslucháčov. Nastolená situácia si vyžiadala stabilizáciu vyšších orgánov a kontrolované sústredenie

¹⁵² Tu platí rovnaká téza ako pre centralizmus v hudbe. Monografie a spomienky cenzúrou zasiahnutých umelcov sú v dnešnej dobe skoro jediným zdrojom jej priebehu a dopadu. Okrem toho vznikli v ČR a SR populárne relácie a dokumenty o hudbe minulého režimu napr. dokumentárny cyklus Českej televízie seriál *Bigbít* alebo jeho podobná slovenská verzia Dušana Rapoša *Slovenský bigbít*. Komerčnejšou reláciou z roku 2011 až 2013 sú *Legandy popu* z produkcie Rozhlasu a televízie Slovenska.

¹⁵³ WASSERBERGER, Igor. Heslo *moderní populární hudba*. In: MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.). *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věčná*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1983, s. 269 -274.

¹⁵⁴ MATZNER, Antonín. Heslo *gramofonový průmysl*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 243.

politickej moci aj na kompozíciu a tvorbu edičných plánov vo vydavateľstvách. Skutočný proces cenzúry vo vydavateľskej a interpretačnej praxi sa najvýstižnejšie vysvetľuje prostredníctvom redaktorov a umelcov, ktorí ju zažili a boli nútení rešpektovať. Š. Danko ako dlhoročný redaktor populárnej hudby v Opuse ju vo svojej knihe monografického charakteru *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*, opisuje na základe vlastných skúseností.¹⁵⁵ Profilový album E. Kostolányiovej vydaný v roku 1973 „[...] odhalil zákulisie fungujúcej cenzúry a vtedajší mechanizmus schvaľovacieho procesu.”¹⁵⁶ Problémom pre ministerstvo kultúry bola skladba od C. Capuana *To Remind Me* a jej slovenský text od Violy Muránskej s názvom *Kade chodievala láska*. Posledný verš „[láska] Prečo sa neubráni pred päšťou samozvaných krutých síl, / čo prišli raz z večera, / a srdce márne meria / len zlé, prázdne tisícky míl?” bol dôvodom pre cenzúru. Danko okomentoval tento akt takto: „Bola to zámerná metafora a nesúhlas s okupáciou Československa z roku 1968? Bola aj nebola, prosto autorka chcela napísať slobodne to, čo cítila. O svojom názore na lásku sa mala vyjadrovať inak, tak znel rozsudok vrchnosti, keď sme sa snažili zachrániť pesničku.”¹⁵⁷ V dôsledku týchto veršov musel Opus platňu stiahnuť z trhu, zastaviť jej predaj a nanovo skladbu nahráť, aby sa jej produkcia mohla znova obnoviť. Zároveň Muránska dostala zákaz písať texty pre Opus.¹⁵⁸ Štátne orgány vo svojej komunistickej viere tak zabránili slobodnému umeleckému prejavu a umelo prinútili vydavateľstvo a interpreta k vynaloženiu bezúčelných finančných prostriedkov a preorganizovaniu nahrávania z oboch strán.¹⁵⁹

V rámci dramaturgie sa príznačným javom nadvlády vrchných štátnych činiteľov stalo „odporúčanie” vydať tituly určitých, protekčných, režimu slúžiacich spevákov. Podľa Dankových slov sa takýto „[...] odporučený a nahraný titul obyčajne nepredal a ostával na sklade. Ku konkrétnym názvom sa v knihe nevyjadril. Takýto „umelec”

¹⁵⁵ Danko ako zodpovedný redaktor pre populárnu hudbu pracoval v Opuse od roku 1973 až do roku 1990.

Rozhovor so Š. Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

¹⁵⁶ DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 105.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Podobné skúsenosti s cenzúrou textov majú aj F. Turák a M. Laiferová, ktoré uviedli počas osobného rozhovoru. Laiferová si spomína, že cenzúrou prešla jej pieseň *Mosty pre ľudí*, Turákovi zase pieseň od skupiny Tonic s názvom *Rogallo* a mnoho ďalších.

Rozhovor s M. Laiferovou, interpretka slovenskej populárnej hudby, 24. 6. 2016, archív N. Bartošovej. Rozhovor s F. Turákom, muzikológ a skladateľ, 18. 6. 2016, archív N. Bartošovej.

potom poukazoval na zlú obchodnú politiku vydavateľstva.”¹⁶⁰ Aby vydavateľstvo predišlo podobným a aj finančný komplikáciám sa súčasťou vydavateľskej praxe stalo obchádzanie nastoleného systému rôznymi spôsobmi. V Opuse fungovala lektorská komisia zložená z 5 vysokopostavených odborníkov, šéfredaktor denníka Pravda R. Čižmárik, J. Tazberík a D. Hajko z Akadémie vied SAV, P. Mešťan z Vysoké školy politickej a V. Konrád zo Zväzu slovenských spisovateľov.¹⁶¹ Táto novovytvorená komisia odporúčala texty na schválenie vydania platní. Posudzovali texty skôr po literárnej a umeleckej stránke, takže politické hľadisko šlo do ústrania. V prípade, že vyšla pieseň, ktorá z textovej stránky neakceptovala dané politické „normy”, vládny funkcionári sa neodvážili odporovať tejto vysokopostavenej, akademickej komisii a tak pieseň aj napriek ich nespokojnosti ostala v obehu. I takýmto spôsobom sa podarilo presadiť tituly, ktoré by za iných okolností museli prejsť cenzúrou.¹⁶² Takáto metóda môže byť jednou z odpovedí na otázku, ktorá sa v neoficiálnom prostredí medzi zainteresovanými osobami často pokladá a ktorú už načrtol aj P. Houda – Prečo v slovenskom gramofónovom priemysle nepanovala tak silná cenzúra ako v tom českom? Vydávali českí interpreti svoje albumy v dôsledku toho radšej v slovenskom Opuse ako českom Supraphone alebo Pantone? Danko počas rozhovoru reagoval na túto problematiku jasne: keďže slovenské vydavateľstvo si vytvorilo takúto špeciálnu lektorskú komisiu, ktorej iniciátorom bol on sám, tituly sa minimálne v úseku populárnej hudby darili vydávať bez komunistického cenzúry.¹⁶³ Každopádne, neexistuje oficiálny dôkaz, že táto hypotéza o väčšej sile cenzúry na českej strane v období tzv. normalizácie platí a tak na ňu doteraz neexistuje jedna definitívna odpoveď. Do úvahy však treba vziať fakt, že skutočne českí hudobní interpreti a telesá vydávali svoje albumy v Opuse. Niekoľkokrát vyšli úspešné platne s českým vokálnym súborom Linha Singers v roku 1974, 1981 atď. alebo LP platňa s K. Černochem a vokálnou skupinou Bezinky, dokonca i Modrý efekt v roku 1977 a neskôr v roku 1991 i skupina Oceán. Pre

¹⁶⁰ DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 106.

¹⁶¹ Š. Danko ďalej dopĺňa, že najmä vďaka P. Mešťanovi sa podarilo vydať aj mnohé „sporné” texty Elánu, M. Gombitovej, Teamu, M. Žbirku a hlavne rebelské texty R. Grigorova. Avšak dodáva, že aj napriek tejto odbornej komisii sa niekedy stalo, že vedenie Opusu niektoré už schválené tituly nedovolilo vydať.

DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava: Hajko&Hajková, 2006, s. 253-254.

¹⁶² DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, s. 106-107.

¹⁶³ Rozhovor so Š. Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

Opus nahrával aj G. Brom alebo K. Vlach.¹⁶⁴ Či to v určitých prípadoch bol následok cenzúry na českej strane alebo ich k tomu viedli aj iné faktory vedia len umelci sami. Zmena tejto situácie prišla až v druhej polovici 80. rokov, kedy vláda upravila zákon o štátnom podniku a dovoľovala mu väčšiu samostatnosť. Uvoľňujúca sa situácia dovoľila vydavateľstvu osamostatniť sa a stať sa v roku 1989 štátnym podnikom čím politická sila na gramofónový podnik upadala.¹⁶⁵

Hudobné vydavateľstvo ako hospodársky podnik patriaci do majetku štátu predstavoval nástroj politických orgánov, prostredníctvom ktorého do určitej miery stimulovali hudobnú tvorbu a šírenie hudobnej kultúry na Slovensku. Na základe činnosti vydavateľstva Opus možno jednoznačne potvrdiť neprestajný vplyv komunistického riadenia v hudobnom priemysle Československa. Táto paralela potvrdila, že politická situácia na našom území určitou silou zasahovala do organizačných, obchodných, ekonomických i umeleckých zložiek vydavateľstva Opus v období tzv. normalizácie. Jednou z príčin takýchto zásahov bolo i ideologické plnenie požiadaviek režimu, ktoré sa z hľadiska nariadení MK SSR mali stať prioritou pri plnení vydavateľských úloh. Cieľom štátnych orgánov tak bolo formovať hudobný vkus spoločnosti podľa vlastných modelov. Príkladom je istá preferencia angažovanej či politickej piesne v edičných plánoch Opusu prostredníctvom plnenia ideologických „potrieb“ ako aj kontrola a zložitá koordinácia obchodu so zahraničím skrz tzv. výsadné spoločnosti ako Sloart a Artia alebo cenzúra v dramaturgii vydavateľstva. Príčinou takýchto opatrení nebola nízka kvalita hudobných alebo hudobno-knižných diel, ktoré Opus vydával a teda ich usmerňovanie štátnymi nariadeniami, ale umelé vyformovanie hudobnej kultúry československej spoločnosti na obraz komunistického systému. Hlavnou ideologickou požiadavkou politiky socializmu sa v hudbe stala akási pseudoedukácia ľudí – hudba mala byť koncipovaná tak, aby jej obsah korešpondoval so socialistickými ideami štátu a aby mravne poučovala spoločnosť. Predložený výskum však dokázal, že angažované tituly zo všetkých oblastí sa predávali len v malých množstvách čo znamenalo, že spoločnosť o ne nemala záujem čím sa idey socializmu skrz gramofónový priemysel na Slovensku nepodarilo naplniť. Umelecké alebo trhové zložky vydavateľskej politiky zastierala zložka ideologická, čím umelo podmieňovala jej vývoj. Ak vezmeme do úvahy, že politický obsah v konkrétnych piesňach, knižných

¹⁶⁴ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 27, Umelecký úsek – edičné plány 1971-1980.

Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 28, Umelecký úsek – edičné plány 1981-1988.

¹⁶⁵ Slovenský národný archív, fond Opus, kart. 1, písomnosti o reorganizácii OPUS n. p. na OPUS š. p. 1987-1989.

výtlačkoch alebo tituloch hovoreného slova z produkcie Opusu bol nadradený tomu umeleckému, dostávame sa až k otázke o umeleckej hodnote takýchto diel. Zaujímavým fenoménom budovateľských piesní sa stáva ich estetické a sociologické hľadisko, ktoré možno posudzovať na dvoch úrovniach – kontextu vtedajšej a dnešnej doby. Naozaj sú dnes už politické piesne zabudnuté len kvôli väčšinovému nesúhlasu s bývalým režimom? Čo ak z hľadiska umelecko-hudobných kvalít predstavujú závažné diela? Danko na túto otázku odpovedal bez konkretizácie, že niektoré politické piesne by s iným, neideologizovaným textom mohli fungovať ako plnohodnotné hudobné kusy.¹⁶⁶ Aj keď podľa dramaturgie a výsledkov z celoročnej činnosti Opusu možno dokázať, že ich predaj bol nízky a tým pádom pre spoločnosť nezaujímavý, sú hodné muzikologického výskumu.

Systematické ovplyvňovanie činnosti Opusu komunistickým režimom síce bolo len čiastočné, ale i napriek tomu obmedzovalo jeho skutočný potenciál pre ďalší hudobno-kultúrny rozvoj na Slovensku i vo svete. Aj napriek prudkému rozvoju a popularizácii žánrov populárnej, ale i vážnej hudby počas jeho existencie mohla mať jeho činnosť širší umelecko-spoločenský i ekonomický dosah nebyť neustálej kontroly vládnych orgánov. Politický zásah do gramofónového priemyslu teda reálne podmieňoval podobu propagácie hudobných nahrávok a knižných publikácií na Slovensku. Týmto tvrdením sa otvára problematika smerovania a vývoja hudby, zvlášť populárnej, v prípade voľného riadenia Opusu pracovníkmi jednotlivých úsekov. Cenzúra dokonca mala vplyv aj na samotný kompozičný proces, taktiež hlavne v oblasti populárnej hudby. Otázkou však stále ostáva aký konkrétne a v akom rozsahu. Muzikologické štúdie v tomto smere stále chýbajú.

Hudobné vydavateľstvo Opus tvorilo iba jeden článok československého gramofónového priemyslu. Podobná analógia sa naskytuje i s českými vydavateľstvami Panton a Supraphon v rovnakej časovej etape a ich skúmanie ako politických nástrojov komunizmu a následne hlbšie preniknutie do celej problematiky centralizmu a cenzúry v Československu. Výskum predložený v tejto kapitole je poukazaním na potrebu zahrnutia politických faktorov pri skúmaní produkcie slovenskej i českej hudby počas obdobia socialistickej vlády. Zároveň bol snahou o zdôraznenie problémov týkajúcich sa tohto okruhu, ktoré si vyžadujú akademickú pozornosť.

¹⁶⁶ Rozhovor so Štefanom Dankom, zodpovedný redaktor pre úsek populárnej hudby v Opus, n. p. 5. 8. 2016, archív N. Bartošovej.

Záver

Hudobné vydavateľstvo Opus vzniklo v roku 1971 delimitáciou supraphonskej pobočky v Bratislave, ktorá minimálne plnila svoju úlohu v zameraní sa na autorskú tvorbu slovenských umelcov. Tento dôvod podnietil jeho vznik a charakterizáciu obecného poslania, ktoré spočívalo v šírení pôvodnej slovenskej tvorby skladateľov a interpretov vydávaním hudobných nosičov, hudobnín a kníh o hudbe. Takto koncipované zameranie Opusu ovplyvnilo smer slovenskej hudby v období 1971-1991.

Predkladaná bakalárska práca sa delila na 2 samostatné kapitoly. Prvá, historická časť, bola prehľadom o histórii a vydavateľskej činnosti umeleckého úseku Opusu. Nakoľko je táto práca prvým syntetickým pojednaním o slovenskom vydavateľstve Opus, nezachádzala do detailných sfér tejto problematiky, ale udržovala sa v rovine obecno-informačnej. Jej prvá subkapitola načrtla dôvody vzniku vydavateľstva a objasnila jeho úlohy a organizačnú zložku, pričom sa preukázala určitá dôležitosť českého Supraphonu pri založení Opusu. Práve Supraphon pripravil základnú pôdu pre začiatok jeho činnosti čím mu pomohol ľahšie sa začleniť do vydavateľského procesu gramofónového priemyslu. Ďalšia podkapitola smerovala k vývoju činnosti Opusu počas skúmaného obdobia. Upozornila na najdôležitejšie faktory v rámci jeho podnikového vývinu. Priniesla niekoľko zaujímavých zistení pre skúmanie hudobnej kultúry doma i v zahraničí. Tým, že Opus vytváral obchodné styky so zahraničím jednak pomohol šíriť národnú hudbu vo svete a jednak ovplyvňoval prísun tvorby medzinárodných umelcov na územie Československa počas doby prísneho komunistického dozoru nad celou kultúrou. Posledná subkapitola historickej časti podala komplexný prehľad o vydavateľskej praxi Opusu. Výskum z tejto oblasti preukázal, že pôvodná slovenská tvorba bola v edičných plánoch vydavateľstva najviac zastúpená v 70. rokoch. Od 80. rokov sa viac začleňovala tvorba svetová, čo sa týka predovšetkým úseku vážnej hudby. V oblasti populárnej hudby prevyšoval podiel mladých slovenských autorov, ktorý z dnešného pohľadu vytvorili základ populárnej hudby na Slovensku. Vo folklóre sa mohli prejaviť aj amatérske súbory a interpreti a v hovorenom slove sa dbalo okrem pár výnimiek len na produkciu pôvodne slovenskú. Aj keď úsek hudobnín a kníh o hudbe vytváral vydavateľstvu skôr problémy ako prínos, počas činnosti Opusu bolo vydaných niekoľko závažných diel muzikologickej literatúry. Zároveň v prvej polovici skúmaného obdobia výrazne podporoval tvorbu súdobých skladateľov vydávaním notových transkripcií ich diel.

Druhá teoretická kapitola reflektovala vplyv komunizmu na činnosť Opusu, najmä v produkcii populárnej hudby, kde sa dozor nad umeleckou aktivitou prejavil najsilnejšie. Aby bol takýto výklad možný, musel sa najskôr zasadiť do kontextu politiky bývalého Československa. Počas výskumu sa zistilo, že vďaka lektorskej komisii, ktorá fungovala v Opuse a schvaľovala texty, sa Opusu podarilo vydať mnohé tituly, ktoré by za iných okolností boli ministerstvom kultúry vyradené z vydavateľského plánu.

Na základe faktov z početnej pramennej a literárnej základne sa preukázalo, že činnosť hudobného vydavateľstva Opus v časovom rozmedzí rokov 1971-1991 malo výrazný vplyv na šírenie a formovanie slovenskej hudobnej kultúry. Zároveň sa otvoril nový priestor a ponúkli nové otázky pre hlbšie muzikologické bádanie v tejto oblasti.

Súpis prameňov a literatúry

Pramene

Archívne pramene

Slovenský národný archív, fond Opus.

Osobný archív Nikolety Bartošovej: Nahrávky rozhovorov so Štefanom Dankom, Marcelou Laiferovou a Františkom Turákom.

Publikované pramene

PERIODIKÁ

G: noviny ze světa hudby a zvuku. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1971-1991.

Hudební rozhledy. Praha: Panorama, 1971-1991.

Hudobný život. Bratislava: Obzor, 1971-1991.

Melodie. Praha: Orbis, 1971-1991.

Opus musicum. Brno: Moravské muzeum Brno, 1971-1991.

Populár. Bratislava: Obzor, 1971-1991.

Rytmus. Bratislava: Obzor, 1971-1991.

INFORMAČNÉ KATALÓGY

DŽAVÍKOVÁ, Tamara, JADERKOVÁ, Barbora. *Populárna hudba: katalóg gramofónových nahrávok (LP platne)*. Bratislava: OPUS, 1984, 162 s.

FELLEGI, Pavol, (eds.). *OPUS – Čs. hudobné vydavateľstvo, n. p. 1971-1986, informačná publikácia k 15. výročiu vzniku vydavateľstva*. Bratislava: OPUS, čs. hudobné vydavateľstvo, n. p., 32 s.

MEMOÁROVÁ LITERATÚRA

- DANKO, Štefan. *Od praveku k rokenrolu: Ako sa rodila populárna hudba na Slovensku*. Bratislava: Ideál, 2011, 162 s.
- DANKO, Štefan. *Osudy kapelníka alebo ako žila slovenská bigbítová generácia*. Bratislava: Hajko&Hajková, 2006, 295 s.
- FREŠO, Fedor. *Sideman*. 1. vyd. Bratislava: Marenčin PT, 2011, 397 s.
- STANISLAV, Ivan. *Showbusiness má rande v Cannes*. Bratislava: LITERA, 1992, 228 s.

Literatúra

Encyklopédie

- ČERNUŠÁK, Gracian, ŠTĚDRONĚ, Bohumír, NOVÁČEK, Zdenko, (eds.) *Československý hudební slovník osob a institucí*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, 1080 s.
- FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.) *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, 1035 s.
- MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věcná*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1983, 415 s.
- MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan, WASSERBERGER, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 2]. Část jmenná, Světová scéna: L-Ž*. Praha: Supraphon, 1986, 537 s.

Hudobno-teoretické spisy

- DORŮŽKA, Lubomír. *Populárna hudba - priemysel, obchod, umenie*. 1. vyd. Bratislava: Opus, 1978, 258 s.
- HOUDA, Přemysl. *Intelektuální protest, nebo masová zábava?: folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, 239 s.
- KOTEK, Josef. *Dějiny české populární hudby a zpěvu: (1918-1968)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1998, 373 s.
- MACEK, Jiří. *ABC diskofila*. Praha: Supraphon, 1976, 174 s.

Príspevky v zborníkoch

BLŮML, Jan. Státní kulturní politika a česká populární hudba v období tzv. normalizace (k činnosti státních uměleckých agentur v letech 1969 – 1989). In: *Proměny hudby v mněním se světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 43-56.

Kvalifikačné práce

MATOUŠEK, Daniel. *Gramofónový průmysl v komunistickém Československu se zaměřením na dobu tzv. normalizace*. Brno, 2013. Magisterská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedúci práce Mgr. Viktor Pantůček, 55 s.

PALČÁKOVÁ, Elena. *Hudobné vydavateľstvo na Slovensku*. Bratislava, 1993. Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Vedúci práce Prom. hist. Zuzana Marczellová, 90 s.

Historiografická literatúra

RATAJ, Jan, HOUDA, Přemysl. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2010, 455 s.

Ostatné zdroje

Internetové zdroje

Books.google.sk Dostupné na www: <<http://www.books.google.sk>>.

Dediserver.eu Dostupné na www: <<http://www.dediserver.eu>>.

Discogs.com Dostupné na www: <<http://www.discogs.com>>.

Forza.sk Dostupné na www: <<http://www.forza.sk>>.

Opus.sk Dostupné na www: <<http://www.opus.sk>>.

Slovníky.juls.savba.sk Dostupné na www: <<http://www.slovníky.juls.savba.sk>>.

Sme.sk Dostupné na www: <<http://www.sme.sk>>.

Youtube.com Dostupné na www: <<http://www.youtube.com>>.

Résumé

Bakalárska práca pojednáva o činnosti hudobného vydavateľstva Opus v rokoch 1971 až 1991. Časové ohraničenie je vymedzené obdobím jeho osamostatnenia sa od českého vydavateľstva Supraphon až do doby jeho privatizácie. Práca zobrazuje celkový prehľad o jeho činnosti pričom sa zameriava na umelecký úsek a zvlášť aj na vplyvy komunizmu na jeho prevádzku.

Práca sa delí na dva organické celky. Historická časť predkladá vznik a vývoj fungovania vydavateľstva. Zároveň ju tvorí aj obecno-informačný prehľad o jeho edičnej činnosti.

Teoretická časť objasňuje princípy a dôsledky vplyvu komunistického režimu na činnosť Opusu.

Súčasťou práce sú tiež tabuľky s kompletným zoznamom vydaných hudobných nosičov, hudobnín a kníh o hudbe počas celého skúmaného obdobia. Obsahuje aj niekoľko obrázkových príloh z prevádzkových priestorov, produkcie a vedenia Opusu.

Summary

This thesis refers to the activity of Slovak record company Opus in the years from 1971 to 1991. The time constraints are in accordance with achieving its independence from Czech record label Supraphon to its privatisation. Purpose of this thesis is to reflect the activity of Opus in general, while considering its publishing policy and communist impact on its production.

The work is framed into two organic parts. The first, historical part, focuses on establishing and development of the record company. Moreover, it also includes general overview of publishing policy of Opus.

The theoretical part demonstrate principles and consequences of the communist force on the Opus' activity.

The complete production of records, music books and sheet music of Opus are included in this thesis. It involves several pictures of working area, recording studio, products and company director too.

Zusammenfassung

Die Bachelorarbeit beschäftigt sich mit der Tätigkeit des Musikverlages Opus von 1971 bis 1991. Die zeitliche Abgrenzung ist von dem Zeitraum, wenn er von dem tschechischen Verlag Supraphon selbstständig geworden. Die Arbeit zeigt einen allgemeinen Überblick über die Aktivitäten, vor allem beschäftigt sich mit dem künstlerischen Abschnitt und mit den kommunistischen Auswirkungen seines Betriebes.

Die Arbeit ist in zwei organischen Ganzen geteilt. Der historische Teil ist von der Entstehung und Entwicklung des Verlages. Zugleich bildet sie auch einen informativen Überblick seiner Editionstätigkeit.

Der theoretische Teil erläutert die Grundsätze und Folgen der kommunistischen Auswirkungen auf seine Tätigkeit.

Die Bestandteile der Arbeit sind auch die Tabelle mit einer vollständigen Liste des herausgekommenen Musikträger, der Musikalienhandlung und der Bücher über Musik, während der ganzen erforschenden Zeit. Es enthält auch mehrere Bildanhänge von Geschäftsräumen, Produktion und Leiter des Opus.

Súpis príloh

Tlačené prílohy:

1. Oficiálne logo vydavateľstva Opus
2. Sídlo vydavateľstva Opus na Mlynských Nivách v Bratislave
3. Otvorenie výrobného-prevádzkového areálu 3. novembra 1986
4. Nahrávacie štúdio Opusu
5. Riaditeľ Ivan Stanislav

Prílohy na CD:

1. Súbor s archívnymi dokumentmi vydavateľskej produkcie umeleckého úseku v rokoch 1971-1991

Príloha č. 1

Oficiálne logo vydavateľstva Opus

Príloha č. 2

Sídlo vydavateľstva Opus na Mlynských Nivách v Bratislave

(autor M. Borodáčová)

Príloha č. 3

Otvorenie výrobného-prevádzkového areálu 3. novembra 1986

(autor M. Borodáčová)

Príloha č. 4

Nahrávacie štúdio Opusu

(autor M. Borodáčová)

Príloha č. 5

Riaditeľ Ivan Stanislav

Anotácia

Priezvisko a meno autora:	Bartošová Nikoleta
Názov inštitúcie:	Katedra muzikologie, Filozofická fakulta UP
Názov diplomovej práce:	Hudobné vydavateľstvo Opus: História a vplyv komunizmu na vydavateľskú činnosť v rokoch 1971-1991
Vedúci diplomovej práce:	Mgr. Jan Blüml, Ph. D.
Počet znakov:	138 258
Počet strán príloh:	5 tlačенých príloh, 1 CD
Počet titulov použitej literatúry:	37
Kľúčové slová:	hudobné vydavateľstvo, Opus, československý gramofónový priemysel, cenzúra, vydavateľská činnosť, populárna hudba, história Opusu.

Krátka charakteristika

diplomovej práce: Predmetom práce je slovenské hudobné vydavateľstvo Opus a vývoj jeho činnosti v rokoch 1971-1991. Jej hlavným cieľom je poukázať na význam Opusu pre slovenskú hudobnú kultúru. Zároveň je zámerom aj špecificky upozorniť na vplyv komunizmu jeho činnosť. Text je rozdelený do dvoch častí. Prvá, historická časť, sa zaoberá jeho vznikom, vývojom a vydavateľskou praxou umeleckého úseku. Druhá, teoretická časť, skúma dosah politického vplyvu komunizmu na jeho vydavateľskú politiku.